

บทที่ 4

วิเคราะห์กระบวนการก่อนการพิจารณาของประเทศไทยปัญหาการนำเอากระบวนการ ก่อนการพิจารณาคดีตามกฎหมายคอมมอนลอว์มาใช้

เมื่อได้เสนอรูปแบบกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีของศาลต่างประเทศในบทที่ 2 ในบทนี้ จะได้ทำการวิเคราะห์กระบวนการก่อนการพิจารณาคดีของประเทศไทยว่ามีปัญหาที่ควรแก้ไขปรับปรุงหรือไม่ และควรแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยวิธีการใด โดยจะทำการวิเคราะห์จากการพิจารณาคดีแบบต่อเนื่องและกระบวนการก่อนการพิจารณาที่มีอยู่ในปัจจุบัน สามารถลดปริมาณคดีในศาล ลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีและลดความล่าช้าในการดำเนินคดีได้หรือไม่ ทั้งกระบวนการที่มีอยู่สนับสนุนการสืบพยานในศาลหรือไม่อย่างไร

ลักษณะการพิจารณาคดีแห่งในปัจจุบันเป็นการพิจารณาคดีแบบต่อเนื่อง จึงควรวิเคราะห์การพิจารณาคดีแห่งแบบต่อเนื่องส่งผลกระทบต่อการพิจารณาคดีในศาลอย่างไร และสามารถนำเอากระบวนการก่อนการพิจารณาคดีตามกฎหมายคอมมอนลอว์มาปรับใช้กับการพิจารณาคดีต่อเนื่องได้หรือไม่

4.1 การพิจารณาคดีแบบต่อเนื่อง

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมาตรา 241 วรรคแรก ได้กำหนดให้การพิจารณาคดีในศาลให้เป็นไปโดยต่อเนื่อง ศาลจะนั่งพิจารณาคดีไปที่ละคดีจนมีคำพิพากษา จึงจะพิจารณาคดีอื่นได้ ผลจากการแก้ไขนี้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญหลายประการคือ

4.1.1 ผลต่อระบบการนัดความ

แต่เดิมการพิจารณาคดีแห่งใช้ระบบการพิจารณาแบบนัดที่ละนัด เมื่อศาลมีคำสั่งรับฟ้องโจทก์และจำเลยให้การแก้คดีแล้ว ศาลจะทำการพิจารณาคดีนั้นทันที หากเห็นว่าคดีใดมีความยุ่งยากซับซ้อน อาจทำการชี้สองสถานเพื่อกำหนดประเด็นข้อพิพาท แล้วจึงกำหนดวันนัดพิจารณาตามที่ศาลและคู่ความมีวันว่างตรงกัน ซึ่งเดิมเป็นการนัดแบบที่ละนัด โดยระหว่างนัดพิจารณาแบบที่ละนัดศาลจะพิจารณาคดีอื่นประกอบไปด้วย เมื่อคดีใดสืบพยานเสร็จก็จะมีคำพิพากษาไปก่อน แต่เมื่อเปลี่ยนระบบพิจารณาคดีมาเป็นแบบต่อเนื่องตามกฎหมายรัฐธรรมนูญระบบการนัดความได้เปลี่ยนไป ศาลจะพิจารณาคดีอื่นต่อเมื่อทำการพิจารณาคดีที่นัดไว้เดิมเสร็จแล้ว การเปลี่ยนแปลงระบบการพิจารณาคดีแห่งมาเป็นแบบต่อเนื่อง ก่อให้เกิดผลแต่เพียงประการเดียวต่อก็คือ ศาลจะนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องจนมีคำพิพากษา แต่ไม่มีผลต่อระบบการพิจารณาคดี

แพ่งแต่อย่างใด ระบบการพิจารณาคดีของศาลไทยยังคงเป็นระบบที่ไม่มีกระบวนการก่อนการพิจารณาคดี วิธีพิจารณาความแพ่งไม่แบ่งกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งเป็นชั้นพิจารณาคดีโดยศาล (Trial by Judge) และชั้นกระบวนการก่อนการพิจารณาอย่างชัดเจน (Pre-trial) อย่างไรก็ตามการพิจารณาคดีแบบต่อเนื่องทำให้มีระยะเวลาว่างเกิดขึ้น ก่อนที่ศาลจะนั่งพิจารณาคดี แต่ยังไม่มีการบวนการใดเกิดขึ้นมา เพื่อจัดการกับคดีความที่ค้างพิจารณาในศาลในช่วงเวลาที่ว่างนี้ คดีความจึงต้องรอการสืบพยานและพิจารณาคดีเมื่อถึงวันนัดพิจารณา อันเป็นเหตุให้มีคดีรอการพิจารณาในศาล หากมีการนำกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีมาใช้ เพื่อจัดการกับคดีก่อนศาลพิจารณา จะเป็นอีกหนทางหนึ่งที่จะสามารถบริหารคดีที่อยู่ในสารบบความได้

4.1.2 ผลต่อการพิจารณาคดีแพ่ง

แม้จะมีการพิจารณาคดีแบบต่อเนื่อง การพิจารณาคดีแพ่งของไทยยังไม่แบ่งการพิจารณาออกเป็นชั้นก่อนพิจารณาคดี และการพิจารณาคดีโดยศาล ทั้งไม่มีกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งแต่อย่างใด หากได้วิเคราะห์กระบวนการพิจารณาคดีแพ่งของไทยแล้วจะเห็นได้ว่า วิธีการต่าง ๆ ที่กำหนดในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เช่น การยื่นบัญชีระบุพยาน การส่งสำเนาเอกสาร การชี้สองสถานหรือการสอบถามข้อเท็จจริงจากคู่ความอีกฝ่าย เป็นกระบวนการที่ใช้เพื่อสนับสนุนการสืบพยานในศาล กระบวนการดังกล่าวไม่ได้อยู่ในรูปแบบกระบวนการที่กระทำเป็นลำดับขั้นตอน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมสนับสนุนคู่ความให้เปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีความของตน โดยไม่จำเป็นต้องรอการสืบพยานในศาล และกระทำได้ก่อนที่ศาลจะพิจารณาคดี เมื่อไม่มีกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีมารองรับการพิจารณาคดีแบบต่อเนื่อง ข้อเท็จจริงในคดีความจะยังคงถูกปิดไว้เพื่อรอการพิจารณาคดีในศาล และต้องอาศัยการสืบพยานในศาล เพราะการสืบพยานเป็นวิธีการเดียวที่จะทำให้ศาลรับฟังข้อเท็จจริงเพื่อตัดสินคดีความได้ การพิจารณาคดีแบบต่อเนื่องจึงไม่ได้ส่งเสริมให้คู่ความเปิดเผยพยานหลักฐานในคดี ไม่ได้ส่งผลการพิจารณาในศาลและไม่ได้สนับสนุนการยุติข้อพิพาทด้วยวิธีอื่นในศาลแต่อย่างใด คงมีผลเพียงประการเดียวคือทำให้ศาลนั่งพิจารณาคดีต่อเนื่องจนมีคำพิพากษาได้โดยไม่ต้องเลื่อนคดี ซึ่งส่งผลให้คดีความต้องรอการพิจารณาคดีจากศาลอยู่เป็นจำนวนมาก ส่งผลให้การพิจารณาคดีล่าช้าและปริมาณคดีในศาลเพิ่มขึ้น

4.1.3 การพิจารณาแบบต่อเนื่องไม่ได้สนับสนุนการสืบพยานในศาล

การพิจารณาคดีแบบต่อเนื่องเน้นการสืบพยานในศาล ในทางปฏิบัติศาลจะกำหนดวันนัดพิจารณาคดีเอาไว้ล่วงหน้าและกำหนดต่อท้ายคดีเรื่องอื่น ๆ ที่รอการพิจารณาอยู่ ในช่วงที่รอการพิจารณาคดีที่มีระยะเวลานานพอสมควรนี้ คดีความจะถูกพักไว้จนกว่าจะถึงวันนัดสืบพยาน

ตามที่กำหนด โดยไม่มีความเคลื่อนไหวใด ๆ ในคดี การพิจารณาคดีแบบต่อเนื่องตามกฎหมายจึงส่งผลดีต่อคดีความมากที่สุดคือทำให้ผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีสามารถพิจารณาคดีต่อเนื่องตั้งแต่เริ่มจนจบ เป็นผลให้ผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีสามารถเข้าใจเนื้อหาของคดีได้อย่างดี สามารถชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานที่คู่ความนำสืบ และตัดสินคดีความ ได้ตรงตามข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่ปรากฏในสำนวน

ดังนั้นการพิจารณาคดีในศาลจึงเป็นกระบวนการที่สำคัญที่สุด ที่จะทำให้อ้างอิงข้อเท็จจริงเข้าสู่สำนวนความและเพื่อให้เป็นข้อเท็จจริงนั้นๆ เป็นข้อเท็จจริงที่รับฟังได้ตามกฎหมาย แต่การสืบพยานเป็นกระบวนการที่ใช้เวลาในการดำเนินการเป็นเวลานาน เพราะจะต้องมีการสืบพยานโดยการซักถามและถามค้าน การส่งเอกสารให้ตรวจและรับรองความถูกต้องในระหว่างการซักถามพยาน ดังนั้นระยะเวลาที่ใช้ในการพิจารณาคดีจึงเพิ่มขึ้นตามความซับซ้อนของคดี เมื่อคดีความเพิ่มมากขึ้นตามสภาพของเศรษฐกิจในปัจจุบัน สภาพของความล่าช้าจึงเกิดขึ้น

เมื่อมีระยะเวลาที่ว่างอยู่เพื่อรอการพิจารณาคดีจากศาลอันเกิดขึ้นจากการพิจารณาคดีแบบต่อเนื่อง ควรจะได้มีการนำใช้ระยะเวลามาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่คดีความ โดยการนำเอากระบวนการก่อนการพิจารณาคดีมาปรับใช้กับการพิจารณาคดีแพ่ง เพื่อให้มีกระบวนการกลั่นกรองข้อเท็จจริงก่อนศาลพิจารณา อันจะเป็นการส่งเสริมให้การพิจารณาคดีในศาลทำได้สะดวกและรวดเร็วขึ้น อย่างไรก็ตามการพิจารณาคดีแบบต่อเนื่องคงมีข้อดีและข้อเสีย ที่มีผลต่อการพิจารณาคดี อันควรกล่าวถึงดังนี้

4.1.4 ข้อดีการพิจารณาคดีแบบต่อเนื่อง

(1) กำหนดเวลาสิ้นสุดของคดีได้แน่นอน เพราะวันนัดสืบพยานและจำนวนวันที่ใช้ในการสืบพยานได้ถูกกำหนดเอาไว้ล่วงหน้าแล้ว ทั้งในคดีแพ่งการนำพยานเข้าสืบเป็นหน้าที่ของคู่ความ เมื่อวันนัดได้ถูกกำหนดไว้ล่วงหน้าและเป็นระยะเวลานานพอสมควร การที่คู่ความไม่พร้อมในการนำพยานเข้าสืบแสดงต่อศาล ถือเป็นความบกพร่องของคู่ความเอง

(2) การเลื่อนคดีน้อยลงเพราะเหตุผลที่จะใช้ในการขอเลื่อนคดี เช่น ความไม่พร้อมของพยานบุคคล การไม่มาศาลของพยาน หรือพยานเอกสารที่ขอหมายเรียกนั้นบุคคลภายนอกยังไม่ส่งมาศาล เหตุผลเหล่านี้หากเป็นการนัดความแบบเดิมอาจเป็นเหตุผลในการเลื่อนคดีได้เพราะระยะเวลาในคดีมีน้อย แต่เมื่อกำหนดวันนัดสืบพยานได้นัดเอาไว้ล่วงหน้าแล้ว และห่างจากวันที่กำหนดเป็นเวลานาน ย่อมมีเวลาที่จะเตรียมพยานให้พร้อมสืบได้ การเลื่อนคดีจึงไม่เกิดขึ้นหรือหากมีก็เป็นจำนวนน้อย

(3) การนำเสนอพยานหลักฐานต่อศาลเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ทำให้คู่ความสามารถซักถามพยานของตนได้อย่างเป็นเรื่องราวเหมือนที่เตรียมคดีไว้ และฝ่ายตรงข้ามสามารถซักถาม

ค้ำยันได้อย่างละเอียด และผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีสามารถรับฟังพยานหลักฐานอย่างเป็นระบบ และตัดสินได้อย่างถูกต้องและเป็นธรรม และตรงต่อความเป็นจริง

4.1.5 ข้อเสียของการพิจารณาคดีแบบต่อเนื่อง

(1) คดีความต้องพิจารณาตามลำดับที่นัดไว้ การพิจารณาคดีไม่ได้คำนึงถึงความยากง่ายหรือความซับซ้อนของคดีความ แต่นัดโดยคำนึงถึงลำดับก่อนหลังของคดี ทำให้คดีความที่เนื้อหาไม่ซับซ้อนต้องรอการพิจารณานาน

(2) ทำให้คดีที่มีทุนทรัพย์เล็กน้อย และสามารถยุติได้เพียงการสืบพยานไม่กี่ปาก กลับต้องรอเวลาพิจารณานาน ไม่เหมาะสมกับทุนทรัพย์ในคดีใน หรือในคดีซับซ้อนหากต้องรอการพิจารณาต่อเนื่องที่นัดเอาไว้ล่วงหน้าเป็นเวลานานทั้งหากไม่ได้รับการคุ้มครองชั่วคราวจากศาล ลูกหนี้ผู้ถูกฟ้องขับไล่ อาจใช้กระบวนการพิจารณาต่อเนื่องเป็นเครื่องมือในการครอบครองพื้นที่พิพาทต่อไป หากเป็นระยะเวลานานย่อมทำให้เจ้าหนี้เสียหายได้

(3) ไม่มีกระบวนการอื่นสนับสนุนการนัดพิจารณาคดีแบบต่อเนื่อง การอนุญาตให้กำหนดวันนัด โดยพิเคราะห์จากคำฟ้องคำให้การหรือจากการชี้สองสถานกำหนดประเด็นข้อพิพาทนั้น ไม่อาจทราบได้ว่าประเด็นที่กำหนดคู่ความที่มีพยานหลักฐานมาสนับสนุนจริงหรือไม่ ซึ่งหากไม่มีพยานหลักฐานสนับสนุนจริง วันนัดพิจารณาคดีที่กำหนดไว้จะไม่มีประโยชน์ และจะเป็นทางสนับสนุนให้คู่ความฝ่ายที่ประสงค์จะประวิงคดีใช้เป็นวิธีการต่อสู้คดีเพื่อประโยชน์แก่คดีของตน

(4) ขาดกระบวนการอื่น ๆ ที่จะสนับสนุนการสืบพยานแบบต่อเนื่อง แม้การพิจารณาคดีแบบต่อเนื่องจะเป็นประโยชน์ต่อคู่ความและศาล แต่กระบวนการที่สนับสนุนการพิจารณาคดีแบบต่อเนื่องในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทย เช่น การชี้สองสถานกำหนดประเด็นข้อพิพาทและหน้าที่นำสืบ มีผลให้คู่ความทราบขอบเขตแห่งประเด็นที่ศาลจะวินิจฉัยชี้ขาดคดี และทำให้ประเด็นที่ไม่สำคัญยุติไปได้ แต่ไม่สามารถทราบเนื้อหาแห่งประเด็นที่กำหนดว่ามีพยานหลักฐานสนับสนุนจริงหรือไม่ ดังนั้นหากนำกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีในต่างประเทศมาใช้ เช่น การสืบเสาะและค้นพบข้อเท็จจริง การบันทึกคำให้การพยานนอกศาล การบันทึกคำให้การพยาน และการแลกเปลี่ยนบันทึกคำให้การพยาน โดยนำมาใช้ก่อนศาลนั่งพิจารณาคดีจะทำให้การพิจารณาคดีแบบต่อเนื่องที่มีอยู่ในปัจจุบันมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

เมื่อได้ศึกษาว่าการพิจารณาคดีแบบต่อเนื่องส่งเสริมการพิจารณาคดีแพ่งในศาลแล้วหรือไม่ ในหัวข้อต่อไปจะได้ทำการศึกษาระบวนการก่อนการพิจารณาในประเทศไทยที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ว่าส่งเสริมหรือสนับสนุนการสืบพยานในศาลหรือไม่ ทั้งจะได้ศึกษาว่ากระบวนการก่อนการพิจารณาคดีที่มีในประเทศไทยนั้นมีข้อดีข้อเสียอย่างไร ทั้งนี้เพื่อวิเคราะห์ถึงปัญหาเรื่องการนำเอากระบวนการก่อนการพิจารณาของประเทศคอมมอนลอว์มาใช้ ในการพิจารณาคดีแพ่งใน

ประเทศไทย เหมาะสมที่จะนำมาใช้หรือไม่ และจะได้ศึกษาในหัวข้อต่อไปอีกว่ากระบวนการก่อนการพิจารณาในต่างประเทศ ควรจะนำเอากระบวนการใดมาปรับใช้บ้าง และควรจะนำมาใช้ในลักษณะใดจึงจะเหมาะสม

4.2. กระบวนการก่อนการพิจารณาคดีตามกฎหมายไทย

ดังได้กล่าวมาแล้วว่าประเทศไทยไม่มีกระบวนการก่อนการพิจารณาอย่างแท้จริง แต่มีวิธีการต่าง ๆ ที่ต้องกระทำก่อนสืบพยานในศาลอยู่บ้าง กระบวนการเหล่านี้เดิมนำเอาวิธีการของต่างประเทศมาใช้ หากแต่ต่างประเทศได้ปรับปรุงกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีไปอย่างมาก ทั้งนี้เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพสังคมเศรษฐกิจของประเทศ แต่ประเทศไทยไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงกระบวนการเหล่านี้เลย ดังนั้นวิธีการต่าง ๆ ที่มีในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เช่น การยื่นบัญชีระบุพยาน การส่งสำเนาเอกสาร การชี้สองสถานจึงมีลักษณะคล้ายกับวิธีการที่ใช้อยู่ในประเทศคอมมอนลอว์อยู่บ้าง ในหัวข้อนี้จะได้ทำการศึกษากระบวนการก่อนการพิจารณาคดีของไทยว่ามีข้อดีข้อเสียอย่างไรและควรจะได้รับปรับปรุงหรือไม่

4.2.1 การยื่นบัญชีระบุพยาน

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา ๘๘ กำหนดให้คู่ความที่ประสงค์จะอ้างอิงพยานหลักฐานเพื่อสนับสนุนข้ออ้างข้อเถียงของตนในคำฟ้องหรือคำให้การจะต้องยื่นบัญชีระบุพยานที่จะนำเข้าสู่ศาล

การยื่นบัญชีระบุพยานอาจแยกออกเป็น

4.2.1.1 การยื่นบัญชีระบุพยานครั้งแรก

การยื่นบัญชีระบุพยานเป็นการอ้างพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่จะนำเข้าสู่ศาล ศาล การยื่นบัญชีระบุพยานนี้มีกฎหมายกำหนดระยะเวลาให้กระทำไว้ว่าต้องกระทำภายในระยะเวลาใด ในการศึกษากระบวนการนี้จึงจะศึกษาเป็นหัวข้อดังนี้

4.2.1.1.1 การยื่นบัญชีระบุพยานครั้งแรกภายในเวลาที่กฎหมาย

กำหนด

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา ๘๘ วรรคแรก

กำหนดให้คู่ความที่ประสงค์จะอ้างอิงบุคคล สิ่งของ วัตถุ สถานที่ เป็นพยานจะต้องกระทำการนี้

(1) ยื่นต่อศาลซึ่งบัญชีระบุพยานที่ระบุรายละเอียดเกี่ยวกับ สิ่งของ สถานที่ บุคคลหรือพยานผู้เชี่ยวชาญที่จะอ้างเป็นพยานเอาไว้ โดยต้องระบุรายละเอียด เพื่อให้ทราบว่าสิ่งที่อ้างเป็นพยานนั้นหมายถึงบุคคลใด วัตถุอันใดหรือสถานที่อันใด

- น้อยกว่าเจ็ดวัน
- (2) บัญชีระบุนุขานนั้นต้องยื่นต่อศาลก่อนถึงวันนัดสืบพยานไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน
- (3) ต้องมีสำเนาบัญชีระบุนุขาน เพื่อให้คู่ความทุกฝ่ายมารับไปจากศาลด้วย
- (4) การยื่นบัญชีระบุนุขานต่อศาลครั้งแรกนี้ไม่จำเป็นต้องแสดงเหตุผลใดประกอบการยื่น แต่ต้องระบุนุขานละเอียดให้ชัดเจนเกี่ยวกับพยานหลักฐานนั้น

4.2.1.1.2 การยื่นบัญชีระบุนุขานครั้งแรกภายหลังเวลาที่พ้นเวลาที่กฎหมายกำหนด

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา ๘๘ วรรค ๓ กำหนดหลักเกณฑ์ในการยื่นบัญชีระบุนุขานครั้งแรกภายหลังพ้นเวลาที่กฎหมายกำหนดเอาไว้ดังนี้

- (1) ต้องแสดงให้เห็นว่ามีเหตุอันสมควรที่ไม่สามารถยื่นบัญชีระบุนุขานต่อศาลในเวลาที่กำหนดได้
- (2) เป็นดุลพินิจของศาลที่จะอนุญาตให้ยื่นบัญชีระบุนุขานหรือไม่ก็ได้
- (3) แม้จะเป็นดุลพินิจของศาลที่จะอนุญาตหรือไม่ก็ได้ แต่หากศาลจะอนุญาตให้มีการยื่นบัญชีระบุนุขานจะต้องปรากฏเหตุว่า เพื่อให้การวินิจฉัยชี้ขาดข้อสำคัญแห่งประเด็นแห่งคดีเป็นไปด้วยความเที่ยงธรรม จำเป็นต้องสืบพยานหลักฐาน ศาลจึงจะมีอำนาจที่จะอนุญาตได้

4.2.1.2 การยื่นบัญชีระบุนุขานเพิ่มเติม

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้แยกการเพิ่มเติมบัญชีระบุนุขานเอาไว้ โดยแยกการเพิ่มเติมบัญชีระบุนุขานออกเป็นสองกรณีด้วยกันคือ

- #### 4.2.1.2.1 การยื่นบัญชีระบุนุขานภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด
- มาตรา 88 วรรคสองแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง กำหนดให้คู่ความที่ยื่นบัญชีระบุนุขานไว้แล้ว อาจยื่นบัญชีระบุนุขานเพิ่มเติมได้โดยต้องปฏิบัติดังนี้
- (1) ยื่นคำร้องแสดงเหตุผลต่อศาลถึงความจำเป็นต้องระบุนุขานเพิ่มเติม
- (2) ยื่นสำเนาบัญชีระบุนุขานพร้อมกับบัญชีระบุนุขานเพื่อให้คู่ความอีกฝ่ายมารับไป
- (4) บัญชีระบุนุขานเพิ่มเติมต้องยื่นภายในกำหนดสิบห้าวันนับจากวันสืบพยาน
- (5) ศาลต้องอนุญาตตามขอเท่านั้น

4.2.1.2.2 การยื่นบัญชีระบупยานเพิ่มเติมเมื่อพ้นเวลาที่กฎหมาย

กำหนด

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 88วรรคสาม กำหนดให้คู่ความที่ประสงค์จะเพิ่มเติมบัญชีระบупยาน ที่ยื่นต่อศาลหลังจากพ้นกำหนดสิบห้าวัน นับแต่วันสืบพยานก็ทำได้ แต่การเพิ่มเติมภายหลังจากพ้นกำหนดเวลานี้ จะต้องกระทำกระทำโดย

- (1) ยื่นคำร้องต่อศาล
- (2) พร้อมสำเนาบัญชีระบупยานที่ขอเพิ่มเติม เพื่อให้คู่ความอีก

ฝ่ายมารับไป

(3) ต้องแสดงเหตุผลตามที่กฎหมายกำหนดในคำร้องว่า มีเหตุ ให้คู่ความฝ่ายนั้น ไม่ทราบว่าจะต้องนำพยานหลักฐานบางอย่างมาสืบ หรือไม่ทราบว่า พยานหลักฐานที่ตนประสงค์จะอ้างเพิ่มเติมนั้นมีอยู่ จึงขอเพิ่มเติมบัญชีระบупยานต่อศาล

(4) ศาลจะอนุญาตให้มีการเพิ่มเติมบัญชีระบупยานในกรณีนี้ได้ เมื่อศาลเห็นว่าเพื่อให้การวินิจฉัยชี้ขาดคดีเป็นไปโดยเที่ยงธรรม ศาลมีดุลพินิจที่จะอนุญาตได้

4.2.1.3 วัตถุประสงค์ของการยื่นบัญชีระบупยาน

การยื่นบัญชีระบупยานเหตุผลที่กฎหมายกำหนดคือ ต้องการให้คู่ความทุก ฝ่ายในคดีเปิดเผยพยานหลักฐานพยานทั้งหมด ที่จะนำสืบให้ศาลและคู่ความทุกฝ่ายในคดีทราบ เพื่อป้องกันการปกปิดพยาน ทั้งเพื่อให้รู้ว่าประเด็นข้ออ้างข้อเถียงที่อ้างในคำฟ้องคำให้การที่ยื่นต่อ ศาลนั้น มีพยานหลักฐานสนับสนุนหรือไม่ และพยานหลักที่สนับสนุนนั้นเป็นพยานหลักฐาน ชนิดใด เมื่อคู่ความฝ่ายตรงข้ามมารับบัญชีระบупยานที่ยื่น ไปจากศาลแล้ว จะได้ทราบถึง พยานหลักฐานที่อ้าง ทั้งจะทราบว่าต้องนำพยานหลักฐานใดมาอ้างสืบต่อศาลเพื่อทำลายน้ำหนัก ของพยานคู่ความอีกฝ่าย กับทั้งจะป้องกันไม่ให้เกิดการจู่โจมกันด้วยพยานหลักฐาน เพราะจะนำ สืบพยานได้เฉพาะที่ระบุในบัญชีระบупยานเท่านั้น

4.2.1.4 ข้อดีของการยื่นบัญชีระบупยาน

- (1) สามารถกำหนดกรอบของการสืบพยานไว้ได้ล่วงหน้าว่าประสงค์จะ สืบพยานกี่ปาก
- (2) ทำให้คู่ความทุกฝ่ายที่จะนำพยานเข้าสืบ ต้องกำหนดกรอบของการ สืบพยานเอาไว้ล่วงหน้าว่าประสงค์จะสืบพยานจำนวนมากน้อยเท่าใด
- (3) สามารถทราบได้ว่าประเด็นที่คู่ความพิพาทกัน มีพยานหลักฐานมา สนับสนุนหรือไม่
- (4) คู่ความสามารถเปิดเผยพยานหลักฐานให้อีกฝ่ายทราบได้ โดยไม่มี การได้เปรียบเสียเปรียบกัน

4.2.1.5 ข้อเสียของการยื่นบัญชีระบупยาน

(1) กำหนดวันยื่นบัญชีระบупยานใกล้ชิดกับวันสืบพยานมากเกินไป คือ ต้องยื่นก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน ซึ่งทำให้วัตถุประสงค์ของการที่จะให้มีการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีไม่สามารถกระทำได้

(2) ไม่สอดคล้องหรือรองรับกับกระบวนการชี้สองสถานที่จะต้องกระทำตั้งแต่ชั้นจำเลยยื่นคำให้การ ทำให้ไม่สนับสนุนการชี้สองสถานที่ในศาล ซึ่งหากมีการกำหนดให้มีการยื่นบัญชีระบупยานก่อนจึงชี้สองสถานที่จะสามารถกำหนดกรอบการสืบพยานที่แท้จริงได้

(3) ไม่มีกระบวนการอื่นต่อเนื่องจากการยื่นบัญชีระบупยาน เช่น การขอหมายเรียกพยานหรือการส่งสำเนาเอกสาร ที่มีลักษณะบังคับให้กระทำเพื่อสนับสนุนการยื่นบัญชีระบупยานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

(4) ไม่รองรับการพิจารณาคดีแบบต่อเนื่อง โดยเฉพาะกำหนดเวลาในการยื่นบัญชีระบупยาน ที่ติดกับวันสืบพยานซึ่งเมื่อถึงกำหนดวันนัดสืบพยาน คู่ความจึงจะยื่นบัญชีระบупยานของตน ทั้งการขอเพิ่มเติมบัญชีระบупยานจะทำให้การพิจารณาคดีแบบต่อเนื่องไม่ได้ผล หากมีการอนุญาตให้เลื่อนคดี และหากมีการตัดพยานอาจเสียโอกาสของคู่ความที่จะสืบพยานแสดงข้อเท็จจริงต่อศาล

(5) ไม่สามารถตรวจสอบได้ว่าพยานหลักฐานที่อ้างในบัญชีระบупยานมีอยู่จริงหรือไม่

(6) ไม่สามารถตรวจสอบได้ว่าพยานที่อ้างในบัญชีระบупยาน เกี่ยวข้องกับประเด็นที่คู่ความจะนำสืบพิสูจนให้ศาลเห็นหรือไม่

4.2.2 การยื่นสำเนาเอกสารต่อศาล

กรณีที่ยานหลักฐานที่คู่ความฝ่ายใดประสงค์จะนำสืบแสดงต่อศาล เป็นพยานเอกสาร คู่ความที่อ้างมีหน้าที่ยื่นสำเนาเอกสารให้คู่ความอีกฝ่ายมารับไป ตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 90 เป็นหน้าที่ของคู่ความฝ่ายที่อ้างต้องปฏิบัติดังนี้

(1) คู่ความทั้งสองฝ่ายจะต้องยื่นสำเนาเอกสาร ให้ศาลหนึ่งชุด และให้คู่ความฝ่ายอื่นๆ อีกฝ่ายละหนึ่งชุด และสำเนาเอกสารที่จะต้องยื่นต่อศาลนั้น

(2) ต้องยื่นก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่า 7 วัน (ไม่ว่าในมีการกรณีที่มีการชี้สองสถานที่หรือไม่ก็ตาม) เพื่อให้คู่ความฝ่ายอื่นๆมารับไปจากศาลก่อนวันชี้สองสถานที่ไม่น้อยกว่า 7 วัน

(3) ส่วนในกรณีที่มีการระบупยานเพิ่มเติม และพยานที่ขอเพิ่มเติมเป็นพยานเอกสาร การส่งสำเนาเอกสารให้คู่ความอีกฝ่าย กฎหมายกำหนดให้ยื่นต่อศาลซึ่งสำเนาเอกสารพร้อมบัญชีระบупยานที่ขอเพิ่มเติม

4.2.2.1 วัตถุประสงค์ในการกำหนดให้มีการยื่นสำเนาเอกสาร

เมื่อพิจารณาหลักเกณฑ์การกำหนดให้มีการยื่นสำเนาพยานเอกสารต่อศาลและแก่คู่ความอีกฝ่ายแล้ว วัตถุประสงค์ของมาตรการนี้คือให้คู่ความอีกฝ่ายทราบถึงความมีอยู่และความแท้จริงของพยานเอกสาร ที่สนับสนุนข้ออ้างข้อเถียงของคู่ความฝ่ายที่อ้างเอกสารเป็นพยาน ทั้งเพื่อให้โอกาสที่จะตรวจสอบว่าเอกสารนั้นมีอยู่จริงหรือไม่ เป็นเอกสารปลอมหรือไม่ หรือเอกสารฉบับที่อ้างนั้น คู่ความฝ่ายตรงข้ามที่ถูกอ้างเอกสารมายันตนเป็นผู้กระทำขึ้นทั้งหมดหรือบางส่วนหรือไม่

4.2.2.2 ข้อดีของการส่งสำเนาเอกสาร

- (1) การส่งสำเนาเอกสารให้แก่คู่ความอีกฝ่ายเป็นการสนับสนุนให้มีการเปิดเผยพยานเอกสารในคดี
- (2) คู่ความอีกฝ่ายสามารถตรวจสอบเอกสารนั้นได้ว่า ถูกต้องตรงตามความจริงหรือไม่ ตรวจสอบความถูกต้องแท้จริงในเอกสารนั้นได้
- (3) เปิดโอกาสให้คู่ความสามารถโต้แย้งคัดค้านเอกสารได้ก่อนมีการสืบพยานในศาล
- (4) หากเอกสารนั้นถูกต้องแท้จริงแล้ว อาจมีการรับรองเอกสารได้โดยไม่ต้องนำสืบแสดงต่อศาล เมื่อคู่ความรับรองความถูกต้องแท้จริงแล้วก็ไม่จำเป็นต้องวินิจฉัยความถูกต้องของเอกสารอีก ช่วยประหยัดเวลาในการสืบพยาน

4.2.2.3 ข้อเสียของการส่งสำเนาเอกสาร

- (1) ไม่มีการเชื่อมโยงกับกระบวนการอย่างอื่น เช่น การขอให้รับรองข้อเท็จจริงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 100 ซึ่งหากกระทำไปในคราวเดียวกันกับการขอให้รับรองข้อเท็จจริงอาจจะไม่ต้องส่งสำเนาเอกสารหลายครั้ง
- (2) ไม่มีวิธีการที่สนับสนุนให้มีการขอให้รับรองข้อเท็จจริงในเอกสารการส่งสำเนาเป็นการส่งไปให้แก่คู่ความอีกฝ่าย แต่ไม่มีการขอให้รับรองข้อความในเอกสารว่าตรงตามความเป็นจริงหรือไม่ เช่น การขอให้รับรองลายมือชื่อ รับรองว่าจำเลยได้กระทำเอกสารนั้นจริงหรือไม่ เพื่อให้ข้อเท็จจริงยุติได้โดยไม่ต้องสืบพยาน ดังนั้นแม้มีการส่งสำเนาเอกสารคู่ความก็ต้องนำสืบข้อเท็จจริงในเอกสารนั้นอีกครั้งซึ่งทำให้เสียเวลาในการสืบพยาน
- (3) ไม่ส่งเสริมการชี้สองสถาน เพราะการส่งสำเนาเอกสารให้คู่ความทราบ กระทำภายหลังจากที่ได้ทำการชี้สองสถานแล้ว

4.2.3 การชี้สองสถาน

การชี้สองสถานเป็นการนำเอาประเด็นตามคำฟ้องโจทก์และประเด็นตามคำให้การมาเทียบกันดู ซึ่งข้อเท็จจริงใดที่ตรงกันถือว่ารับกัน หรือข้อเท็จจริงใดที่จำเลยไม่ให้การปฏิเสธ

ฟ้องโจทก์ถือว่ารับตามฟ้องโจทก์แล้ว ดังนั้นคดีความอาจจะชี้สองสถานการณ์หรือไม่ก็ได้ สำหรับคดีที่ไม่มีชี้สองสถาน คู่ความจะสืบพยานทั้งหมดให้ศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงในคดีเป็นตามที่ตนกล่าวอ้าง โดยวิธีการซักถามและถามค้านพยานในศาล การสืบพยานในคดีที่ไม่มีชี้สองสถาน ประเด็นข้อพิพาทนี้ จะต้องสืบพยานเป็นจำนวนมาก เหตุผลสำคัญประการหนึ่งคือ คู่ความต้องการเสนอพยานอย่างเต็มที่ เพราะไม่ทราบว่าจะพยานหลักฐานที่ตนนำสืบนั้น จะเพียงพอให้ศาลเชื่อหรือไม่ และคู่ความจะไม่แน่ใจว่าศาลจะถือเอาประเด็นใดเป็นประเด็นสำคัญ ในการที่จะหยิบยกขึ้นมาวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทในคดี และไม่แน่ใจว่าตนได้นำเสนอพยานหลักฐานต่อศาลเพียงพอหรือไม่ คดีที่ไม่มีชี้สองสถานกำหนดประเด็นข้อพิพาทหน้าที่นำสืบจึงมีปัญหาการเสนอพยานต่อศาลอย่างฟุ่มเฟือย โดยพยานหลักฐานบางอย่างไม่เป็นสาระแก่คดีแต่อย่างใด เหตุผลในความล่าช้าของคดีความส่วนหนึ่งจึงเกิดจากปัญหานี้

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ได้กำหนดให้มีการชี้สองสถานเอาไว้เพื่อกำหนดประเด็นข้อพิพาทในคดี การกำหนดประเด็นข้อพิพาทในประเทศไทย จะกำหนดประเด็นคำฟ้องทำให้การของคู่ความที่ยื่นต่อศาลเป็นหลัก เพื่อให้ทราบว่าประเด็นหรือข้อเท็จจริงในคดีส่วนใด คู่ความยอมรับกันได้ และในส่วนใดคู่ความยังโต้แย้งกันอยู่ ส่วนที่คู่ความรับกันนั้นถือว่าเป็นอันยุติ ไม่ต้องสืบพยาน ส่วนประเด็นหรือข้อเท็จจริงใดที่โต้แย้งกันคู่ความต้องนำพยานเข้าสืบเพื่อสนับสนุนข้ออ้างหรือข้อเถียงของตน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งไม่ได้กำหนดว่าการชี้สองสถานในคดีแพ่งจะกระทำหรือไม่ก็ได้ โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้กำหนดหลักเกณฑ์เอาไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 188

4.2.3.1 กรณีที่ไม่ต้องทำการชี้สองสถาน

ในเรื่องการชี้สองสถานตามมาตรา 182 กำหนดให้ศาลต้องทำการชี้สองสถานทุกคดี หลังจากที่มีการยื่นคำฟ้อง คำให้การ และคำให้การแก้ฟ้องแย้ง (ถ้าหากมี) และศาลมีหน้าที่ ต้องแจ้งกำหนดวันชี้สองสถานให้คู่ความทราบล่วงหน้า ไม่น้อยกว่า 30 วัน เว้นแต่เข้าข้อยกเว้น ไม่ต้องมีการชี้สองสถานข้อยกเว้น กรณีที่ศาลไม่จำเป็นต้องชี้สองสถานมีดังนี้

- (1) จำเลยทุกคนขาดนัดยื่นคำให้การ
- (2) คำให้การของจำเลย เป็นการยอมรับโดยชัดแจ้ง ตามคำฟ้องโจทก์ทั้งสิ้น
- (3) คำให้การของจำเลย เป็นคำให้การปฏิเสธข้ออ้างของโจทก์ทั้งสิ้น โดยไม่มีเหตุแห่งการปฏิเสธ ซึ่งศาลเห็นว่าไม่จำเป็นต้องมีการชี้สองสถาน
- (4) ศาลเห็นสมควรวินิจฉัยชี้ขาดคดีให้เสร็จไปทั้งเรื่อง โดยไม่ต้องสืบพยาน
- (5) คดีมีโนสาร่วมตามมาตรา 189 หรือคดีไม่มีข้ออยู่ยากตามมาตรา 196

(6) คดีที่เห็นได้โดยชัดแจ้งว่ามีประเด็นข้อพิพาทไม่ยุ่งยาก และไม่จำเป็นที่ศาลจะต้องสอบถามคู่ความ

4.2.3.2 กรณีที่มีการชี้สองสถาน

การชี้สองสถานกำหนดประเด็นข้อพิพาทและหน้าที่นำสืบ จะทำให้เกิดผลดีกับคดี คือคู่ความสามารถทราบได้ล่วงหน้าว่าการวินิจฉัยชี้ข้อพิพาท ศาลจะหยิบเอาประเด็นใดขึ้นมาวินิจฉัย เพราะเมื่อกำหนดประเด็นข้อพิพาทแล้วจะผูกพันศาลว่า ในการวินิจฉัยคดีจะต้องหยิบเอาประเด็นที่กำหนดไว้เท่านั้นขึ้นพิพาท และเมื่อคู่ความทราบล่วงหน้าแล้วว่าศาลวินิจฉัยคดี โดยถือเอาประเด็นใดเป็นสำคัญ การเสนอพยานหลักฐาน คู่ความจึงเสนอเฉพาะพยานที่เกี่ยวข้องกับเฉพาะประเด็นที่กำหนดเอาไว้เท่านั้น การนำเสนอมานอ้อมๆ เพื่อจึงไม่เกิดขึ้นหรือมีโอกาสเกิดน้อย ทำให้ใช้ระยะเวลาในการสืบพยานน้อยลงได้

ผลของการกำหนดประเด็นข้อพิพาทต่อระยะเวลาที่ใช้ในการพิจารณาคดีนั้น เมื่อประเด็นหรือข้อเท็จจริงที่ไม่สำคัญได้ถูกตัดออก โดยการกำหนดประเด็นข้อพิพาทแล้วจำนวนวันที่ใช้ในการนำพิจารณาคดีของศาลย่อมลดน้อยตามลำดับ แม้ไม่ทำให้คดีความเสร็จไปจากศาลได้เร็วขึ้น

4.2.3.3 กระบวนการที่ต้องกระทำในวันชี้สองสถาน

ในวันชี้สองสถานศาลมีอำนาจ สอบถามคู่ความเกี่ยวกับข้อเท็จจริงจากพยานหลักฐานที่คู่ความอ้างอิง หากคู่ความฝ่ายใดไม่ตอบคำถามเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใดหรือปฏิเสธข้อเท็จจริงใด โดยไม่มีเหตุแห่งการปฏิเสธอย่างชัดแจ้งกฎหมายให้ถือว่าคู่ความฝ่ายนั้นรับข้อเท็จจริงนั้นแล้ว ประเด็นดังกล่าวก็เป็นอันยุติไม่ต้องกำหนดเป็นประเด็น และไม่ต้องทำการสืบพยานต่อไปอีกซึ่งจะมีผลให้ประเด็นข้อพิพาทเหลือน้อยลง คดีก็จะยุติเร็วขึ้นจนกล่าวโดยสรุปในวันชี้สองสถานศาลมีหน้าที่ดังนี้คือ

- (1) ตรวจสอบคำคู่ความและคำแถลงเสนอประเด็นข้อพิพาทที่คู่ความเสนอ
- (2) นำข้ออ้างข้อเถียงที่ปรากฏอยู่ในคำคู่ความ เทียบกันดู
- (3) ให้ศาลสอบถามคู่ความทุกฝ่ายถึงข้ออ้าง ข้อเถียง และพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ยื่นต่อศาลว่าฝ่ายใดยอมรับหรือโต้เถียงข้ออ้าง ข้อเถียงนั้นอย่างไร
- (4) ข้อเท็จจริงใดที่คู่ความยอมรับกัน ก็เป็นอันยุติไปตามนั้น
- (5) ข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่คู่ความฝ่ายหนึ่งยกขึ้นอ้าง แต่คู่ความฝ่ายอื่นไม่รับ และเป็นเรื่องเกี่ยวโดยตรงกับประเด็นข้อพิพาทตามคำคู่ความ ก็ให้ศาลกำหนดไว้เป็นประเด็นข้อพิพาท
- (6) ให้ศาลกำหนดหน้าที่นำสืบว่าจะให้คู่ความฝ่ายใดนำพยานหลักฐานมาสืบ ในประเด็นข้อใดก่อนหรือหลังก็ได้

ส่วนคู่ความมีหน้าที่ดังนี้คือ

(1) คู่ความแต่ละฝ่ายต้องตอบคำถามของศาล หรือของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง เมื่อเป็นคำถามที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงที่คู่ความฝ่ายอื่นยกขึ้นเป็นข้ออ้าง ข้อเถียงและพยานหลักฐานต่างๆ ที่คู่ความได้เสนอไว้ในบัญชีระบุพยาน

(2) ถ้าคู่ความฝ่ายใดไม่ตอบคำถามเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใด หรือปฏิเสธข้อเท็จจริงใด โดยไม่มีเหตุแห่งการปฏิเสธ โดยชัดแจ้ง กฎหมายให้ถือว่าคู่ความฝ่ายนั้นยอมรับข้อเท็จจริงนั้นแล้ว เว้นแต่

(2.1) ศาลเห็นว่าคู่ความฝ่ายนั้นไม่อยู่ในวิสัยที่จะตอบหรือแสดงเหตุแห่งการปฏิเสธ โดยชัดแจ้งได้ในขณะนั้น และเป็นข้อเท็จจริงที่จำเป็นต่อการกำหนดประเด็นข้อพิพาท

(2.2) ศาลมีอำนาจให้เลื่อนการชี้สองสถานเฉพาะส่วนที่ยังไม่เสร็จสิ้นออกไป และให้คู่ความนั้นทำคำแถลงเกี่ยวกับข้อเท็จจริงนั้นมาขึ้นต่อศาลภายในเวลาที่ศาลกำหนด เห็นสมควรก็ได้

การชี้สองสถานกฎหมายกำหนดให้คู่ความกระทำการต่าง ๆ ดังนี้ การชี้สองสถานจะกระทำภายหลังจากได้ยื่นคำฟ้องคำให้การ หรือคำร้องสอดถ้าหากมีแล้ว คู่ความอาจกำหนดประเด็นพิพาทในคดีได้ โดยยื่นคำให้แถลงร่วมกันต่อศาล และหากศาลเห็นว่ากำหนดประเด็นข้อพิพาทนั้นถูกต้อง ศาลสามารถกำหนดประเด็นข้อพิพาทคดีไปตามที่คู่ความแถลงร่วมกันได้ แต่ถ้าหากศาลเห็นว่าประเด็นข้อพิพาทที่กำหนดในคำแถลงร่วมกันของคู่ความไม่ถูกต้อง ศาลมีอำนาจไม่กำหนดประเด็นข้อพิพาทไปตามกฎหมายได้ จากบทบัญญัติของกฎหมายนี้ประเด็นข้อพิพาทอาจกำหนดขึ้นได้ตามที่คู่ความตกลงกันได้ ไม่ถือว่าเป็นการต้องห้าม แต่ผลต่างที่จะเกิดจากบทบัญญัตินี้เกิดได้ยากเพราะ ก่อนที่คู่ความจะยื่นคำแถลงร่วมกันต่อศาลได้ จะต้องมีการพบกันระหว่างตัวความหรือทนายความของทั้งสองฝ่ายเพื่อร่วมกันกำหนดประเด็นข้อพิพาทนั้น กฎหมายกำหนดให้กระทำภายหลังจากการยื่นคำฟ้องคำให้การแล้ว โอกาสที่คู่ความจะใช้ประโยชน์จากบทบัญญัติมาตรานี้จึงไม่อาจเกิดขึ้นได้

4.2.3.4 วัตถุประสงค์ของการชี้สองสถาน

บทบัญญัติว่าด้วยการชี้สองสถานมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

(1) เพื่อให้คู่ความในคดีแพ่งได้ดำเนินคดีอย่างสุจริต โดยบังคับให้คู่ความเปิดเผยพยานหลักฐานของตนเสียตั้งแต่ต้น เพื่อมิให้มีการเอาเปรียบกันในเชิงคดี และเพื่อให้คู่ความแต่ละฝ่ายได้มีโอกาสทราบข้อเท็จจริง และพยานหลักฐานของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง ก่อนที่จะมีสืบพยาน

(2) เพื่อให้มีการประนีประนอมยอมความกัน ซึ่งสืบเนื่องมาจากการที่คู่ความ ได้รับรู้ข้อเท็จจริงของทั้งสองฝ่าย และสามารถประเมินคดีของตนได้

(3) เพื่อขจัดประเด็นข้อพิพาทให้น้อยลง โดยให้คู่ความรับข้อเท็จจริงตามข้ออ้างข้อเถียงของอีกฝ่ายหนึ่งในวันชี้สองสถาน ซึ่งจะทำให้เหลือประเด็นข้อพิพาทที่จะต้องพิจารณาหรือข้อเท็จจริงที่จะต้องนำสืบน้อยลง อันเป็นผลให้การดำเนินคดีมีความรวดเร็ว และเป็นธรรมยิ่งขึ้น

4.2.3.5 ข้อดีของการชี้สองสถาน

(1) การกำหนดประเด็นข้อพิพาทตาม ม.183 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เมื่อนำมาใช้ในการพิจารณาคดีแบบต่อเนื่องแล้วจะทำให้ประเด็นในคดีแคบลงเหลือเพียงประเด็นที่กำหนด

(2) ข้อเท็จจริงในส่วนที่รับกันเพราะไม่มีประเด็นในคำคู่ความ หรือคู่ความแถลงรับกันเมื่อศาลได้ทำการสอบถามข้อเท็จจริงเมื่อทำการชี้สองสถาน หรือกฎหมายถือว่ารับเพราะไม่ตอบคำถามของศาลถามโดยไม่มีเหตุอันสมควร ข้อเท็จจริงในส่วนที่รับกันคู่ความไม่ต้องสืบพิสูจน์ให้ศาลเห็นและรับฟังยุติตามที่คู่ความรับกัน ทำให้คดีความต้องใช้เวลาสืบพยานน้อยลงและมีเวลาให้ศาลพิจารณาคดีอื่น ๆ ได้อีกด้วย

(3) เมื่อได้กำหนดประเด็นข้อพิพาทแล้ว คู่ความสามารถกำหนดจำนวนพยานที่จะนำเข้าสู่สืบแสดงต่อศาลได้แน่นอน เพื่อให้ศาลเชื่อตามที่ตนได้กล่าวอ้างเอาไว้ ไม่ต้องนำสืบคลุมทุกประเด็นเหมือนกับกรณีที่ไม่มีการชี้สองสถาน

4.2.3.6 ข้อเสียของการชี้สองสถาน

อย่างไรก็ตามแม้กระบวนการกำหนดประเด็นข้อพิพาทชี้สองสถาน จะถือเป็นกระบวนการที่สำคัญที่สุด ที่มีในกระบวนการประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ในการให้คู่ความได้มีการยอมรับข้อเท็จจริงระหว่างคู่ความด้วยกัน และเป็นกระบวนการที่สามารถยุติทำให้ข้อเท็จจริงเป็นอันยุติไปด้วยวิธีการอื่น โดยไม่ต้องอาศัยการสืบพยานในศาล แต่คงมีข้อเสีย ดังนี้คือ

(1) ควรมีมาตรการอื่นๆ มาสนับสนุนการชี้สองสถานให้ได้ประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น กำหนดให้มีการยื่นบัญชีระบุพยานก่อนมีการชี้สองสถาน หรือกำหนดให้มีการสอบถามถึงพยานที่จะนำเข้าสู่สืบในประเด็นข้อพิพาทมีอยู่จริงหรือไม่

(2) การชี้สองสถานและทำการกำหนดประเด็นข้อพิพาท กำหนดจากคำคู่ความที่ยื่นต่อศาล หรือจากการสอบถามคู่ความที่มาศาลในวันชี้สองสถาน ไม่ได้มีการสอบถามรายละเอียดเกี่ยวกับพยานหลักฐานที่จะนำเข้าสู่สืบ ว่ามีอยู่จริงที่จะนำสืบแสดงให้ศาลเห็นได้ตามที่กำหนดเป็นประเด็นข้อพิพาทหรือไม่ ทำให้ประเด็นข้อพิพาทที่กำหนดไม่ใช่ประเด็นที่พิพาทกันอย่างแท้จริง

(3) การกำหนดประเด็นข้อพิพาทจากคำคู่ความก่อให้เกิด การยื่นคำให้การโต้แย้งคำฟ้องของโจทก์ในทุก ๆ เรื่อง เพื่อให้ศาลกำหนดเป็นประเด็นข้อพิพาท โดยไม่มีพยานหลักฐานอย่างแท้จริงเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก เมื่อมีประเด็นข้อพิพาทมีจำนวนมากแล้วอาจขอวันสืบพยานต่อศาลได้มากขึ้น ทำให้เกิดการต่อสู้คดีโดยมีพยานหลักฐานสนับสนุน อันถือเป็นการดำเนินคดีโดยไม่ชอบประการหนึ่ง

(4) เมื่อศาลได้ทำการชี้สองสถานกำหนดประเด็นข้อพิพาทแล้ว ศาลจะสอบถามคู่ความว่าจะสืบพยานกี่ปากและเสร็จภายในกำหนดกี่วัน หลังจากนั้นจะให้คู่ความไปกำหนดวันนัดที่ศูนย์นัดความ เพื่อเข้าสู่การพิจารณาคดีแบบต่อเนื่องและภายหลังจากนี้จะไม่มีการบวนการใด ๆ อีกที่จะสนับสนุนการสืบพยานในวันสืบพยาน กระบวนการชี้สองสถานจึงมีประโยชน์ต่อการสืบพยานในศาลเพียงการกำหนดประเด็น ที่มีอยู่แล้วในคำคู่ความให้ชัดเจนยิ่งขึ้นเท่านั้น มิได้ส่งผลต่อ การสืบพยานที่ศาลต้องกระทำเมื่อถึงวันนัดพิจารณา

4.2.4 การขอให้คู่ความฝ่ายอื่นรับรองข้อเท็จจริง

ในเรื่องการขอให้คู่ความฝ่ายอื่นรับรองข้อเท็จจริงนี้ มาจากหลักกฎหมายคอมมอนลอว์ ในเรื่อง Request for Admission โดยคู่ความฝ่ายหนึ่งอาจจะขอให้อีกฝ่ายหนึ่ง รับรองข้อเท็จจริงบางประการว่าถูกต้องหรือไม่ ทั้งนี้เพื่อให้ประเด็นข้อพิพาทเหลือน้อยลง หรือ เพื่อให้คดีเสร็จสิ้นไปจากศาลอย่างรวดเร็ว การสอบถามข้อเท็จจริงเพื่อให้อีกฝ่ายหนึ่งรับรอง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทยมีได้ 2 กรณีคือ

4.2.4.1 การสอบถามและการรับรองข้อเท็จจริงกรณีไม่มีการชี้สองสถาน

ซึ่งมีบัญญัติอยู่ในมาตรา 100 อาจแยกพิจารณาออกได้เป็นการขอให้รับรองข้อเท็จจริงในคดีและขอให้รับรองข้อเท็จจริงในเอกสาร

(1) เมื่อคู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดประสงค์จะอ้างอิงข้อเท็จจริงใด และต้องการให้คู่ความฝ่ายอื่นรับรองข้อเท็จจริงนั้นว่าถูกต้องหรือไม่ อาจทำได้โดยส่งคำบอกกล่าวเป็นหนังสือแจ้งรายการข้อเท็จจริงนั้นไปให้คู่ความฝ่ายอื่นทราบ ก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่า 7 วัน

(2) ในวันสืบพยานคู่ความฝ่ายที่ส่งคำบอกกล่าว ต้องร้องขอต่อศาล เพื่อให้ศาลสอบถามคู่ความอีกฝ่ายว่า จะรับข้อเท็จจริงตามที่ได้รับคำบอกกล่าวหรือไม่

(3) เมื่อศาลสอบถามคู่ความฝ่ายนั้นแล้วจดคำตอบไว้ในรายงานกระบวนการพิจารณา และถ้าคู่ความฝ่ายนั้นไม่ตอบคำถามเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใด หรือปฏิเสธข้อเท็จจริงใด โดยไม่มีเหตุแห่งการปฏิเสธ โดยชัดแจ้ง ถือว่าคู่ความฝ่ายนั้นยอมรับข้อเท็จจริงนั้นแล้ว

4.2.4.1.1 การขอให้คู่ความรับข้อเท็จจริงในคดี

เมื่อคู่ความฝ่ายใดประสงค์จะอ้างอิงข้อเท็จจริงใด อาจมีการขอให้รับรองข้อเท็จจริงในคดีได้โดยไม่ต้องทำการสืบพยานทำได้โดย

- (1) ทำคำบอกกล่าวเป็นหนังสือถามข้อเท็จจริงนั้นว่าคู่ความจะรับรองหรือไม่
- (2) ส่งหนังสือใช้คู่ความทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าเจ็ดวันก่อนวันสืบพยาน
- (3) เมื่อถึงกำหนดวันสืบพยาน ศาลจะต้องสอบถามคู่ความอีกฝ่ายว่าจะรับรองข้อเท็จจริงในตามคำบอกกล่าวหรือไม่
- (4) คู่ความฝ่ายที่ถูกถามจะต้องตอบข้อเท็จจริงอย่างมีเหตุผล ว่า จะรับรองข้อเท็จจริงที่ขอให้รับรองหรือไม่ ศาลจะบันทึกคำตอบเอาไว้ คำตอบที่ได้รับถือว่าข้อเท็จจริงเป็นที่ยุติตามนั้น โดยไม่ต้องสืบพยานต่อไป
- (5) หากคู่ความที่ถูกถามไม่อาจตอบคำถามในขณะนั้นได้ ศาลอาจกำหนดให้ทำคำแถลง หรือคำตอบมายื่นต่อศาลภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนดในภายหลังได้
- (6) ในกรณีคู่ความฝ่ายที่ต้องตอบคำถามไม่ตอบคำถาม หรือปฏิเสธข้อเท็จจริง ที่ขอให้รับรองโดยไม่มีเหตุแห่งการปฏิเสธ โดยชัดแจ้ง กฎหมายถือว่าเป็นรับข้อเท็จจริงที่ขอให้รับรอง
- (7) ลักษณะของวิธีการนี้มีความประสงค์จะให้ข้อเท็จจริงในคดีเป็นอันยุติได้ไปโดยไม่ต้องสืบพยาน โดยกำหนดให้ผู้ตอบคำถามหากจะปฏิเสธ ไม่รับรองข้อเท็จจริงต้องมีเหตุปฏิเสธที่ชัดแจ้งเหมือนการปฏิเสธฟ้องโจทก์ในคำให้การ ซึ่งจะทำให้ทราบว่าหากปฏิเสธไม่รับรองแล้วจะมีเหตุในการปฏิเสธหรือไม่ อันจะทำให้คู่ความจะต้องพิจารณาให้ถ่องแท้ว่าจะรับรองหรือปฏิเสธและ หากปฏิเสธหรือไม่จะให้เหตุแห่งการปฏิเสธอย่างไร อันจะเป็นผลผูกพันผู้ตอบในชั้นพิจารณา
- (8) วิธีการขอให้รับรองข้อเท็จจริงนี้ เป็นกระบวนการที่กฎหมายกำหนดขึ้น เพื่อให้ข้อเท็จจริงบางอย่างยุติได้โดยไม่ต้องสืบพยาน ทำให้ข้อเท็จจริงบางอย่างชัดเจนและไม่เสียเวลาไปกับการสืบพยานในศาล และอาจทำได้ในประเด็นที่ไม่สำคัญบางเรื่อง เช่น ความเป็นนิติบุคคลของโจทก์ การมอบอำนาจให้ฟ้องคดีของโจทก์
- (9) การขอให้รับรองข้อเท็จจริงมิได้กำหนดหลักเกณฑ์เอาไว้ว่าสามารถกระทำนอกศาลได้หรือไม่ แต่การสอบถามข้อเท็จจริงจะได้รับคำตอบเมื่อศาลสอบถามข้อเท็จจริงที่ขอให้รับรองในศาลเมื่อถึงวันนัดสืบพยาน กระบวนการนี้จึงไม่อาจทำได้นอกศาล ทั้ง

การพิจารณาคดีในปัจจุบันเป็นแบบต่อเนื่อง เมื่อถึงวันนัดสืบพยานคู่ความยอมสืบพยานในประเด็นต่าง ๆ ได้โดยไม่ต้องรอให้ศาลสอบถาม วิธีการนี้จึงไม่อาจใช้ให้เกิดผลได้ดีในทางปฏิบัติ

4.2.4.1.2 การขอให้คู่ความรับรองข้อเท็จจริงในเอกสาร

ประมวลผลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 100 วรรคสาม กำหนดให้นำวิธีการรับรองข้อเท็จจริงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 100 วรรคแรก มาใช้บังคับกับการให้รับรองข้อเท็จจริงในเอกสารด้วย ดังนั้นการขอให้คู่ความรับรองข้อเท็จจริงในเอกสาร จึงทำได้โดย

- (1) ส่งคำบอกกล่าวเป็นหนังสือไปยังคู่ความอีกฝ่าย ขอให้รับรองข้อเท็จจริงในเอกสารว่าข้อเท็จจริงนั้นถูกต้องหรือไม่
- (2) การขอให้รับรองข้อเท็จจริงในเอกสาร ต้องส่งสำเนาเอกสารที่จะขอให้รับรองไปให้คู่ความอีกฝ่ายทราบพร้อมคำบอกกล่าว
- (3) ต้องมีต้นฉบับเอกสารไว้ให้คู่ความผู้ที่จะต้องรับรองตรวจดูได้เมื่อต้องการ
- (4) หนังสือบอกกล่าวพร้อมสำเนาเอกสาร จะต้องส่งให้แก่คู่ความอีกฝ่ายทราบก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน
- (5) การขอให้รับรองข้อเท็จจริงในเอกสารจะกระทำในวันนัดสืบพยาน โดยคู่ความฝ่ายที่สอบถามจะต้องขอให้ศาลสอบถามคู่ความอีกฝ่ายว่า จะรับรองข้อความในเอกสารหรือไม่ เมื่อศาลได้สอบถามให้ตามที่ร้องขอแล้ว คู่ความฝ่ายที่ถูกถามจะต้องตอบโดยให้เหตุผลในตอบว่าจะรับรองหรือไม่
- (6) หากคู่ความรับรองข้อเท็จจริงในเอกสาร จะถือว่าข้อเท็จจริงเป็นอันยุติตามที่ขอให้รับรองโดยไม่ต้องสืบพยาน
- (7) ในกรณีที่ไม่รับรอง จะต้องมิเหตุในการปฏิเสธอันสมควรที่จะไม่รับรอง หากไม่เหตุอันสมควรจะถือว่าเป็นการรับรองข้อเท็จจริงนั้น โดยปริยาย อย่างไรก็ตาม หากคู่ความฝ่ายที่ถูกถามไม่อาจตอบคำถามนั้นได้ในวันสืบพยาน หรือไม่อยู่ในวิสัยที่จะตอบคำถามนั้นได้ในวันสืบพยาน ศาลอาจอนุญาตให้ทำคำแถลงมาขึ้นต่อศาลใหม่ในภายหลัง

4.2.4.2 การสอบถามและการรับรองข้อเท็จจริงในกรณีที่มีการชี้สองสถาน

ในวันชี้สองสถานให้ศาลสอบถามคู่ความทุกฝ่ายถึงข้ออ้างข้อเถียง และพยานหลักฐานที่ยื่นต่อศาลว่าฝ่ายใดยอมรับหรือโต้แย้งข้ออ้าง ข้อเถียงนั้นอย่างไร ข้อเท็จจริงที่คู่ความยอมรับกันก็เป็นอันยุติไปตามนั้น และถ้าคู่ความฝ่ายใดไม่ตอบคำถามเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใดหรือปฏิเสธข้อเท็จจริงใดโดยไม่มีเหตุแห่งการปฏิเสธโดยชัดแจ้ง กฎหมายให้ถือว่าคู่ความฝ่ายนั้นยอมรับข้อเท็จจริงนั้นแล้ว

4.2.4.3 วัตถุประสงค์ในการให้มีการยอมรับข้อเท็จจริง

เพื่อให้ข้อเท็จจริงในคดีบางอย่างที่ไม่สำคัญสามารถยุติไปด้วยวิธีการอื่น โดยไม่ต้องอาศัยการสืบพยานในศาลแต่เพียงอย่างเดียว เพื่อให้การพิจารณาสืบพยานในศาลต้องกระทำเฉพาะเรื่องที่สำคัญเท่านั้น

4.2.4.4 ข้อดีของการขอให้รับรองข้อเท็จจริง

- (1) เป็นกระบวนการที่กำหนดหลักเกณฑ์การทำให้ข้อเท็จจริงในคดียุติได้ด้วยวิธีอื่น โดยไม่ต้องอาศัยการสืบพยานในศาล
- (2) เมื่อข้อเท็จจริงหรือเอกสารได้รับรองความถูกต้องแล้ว จะประหยัดเวลาในการสืบพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงหรือเอกสาร และประหยัดเวลาในการที่ต้องให้คู่ความรับรองเอกสารนั้นในเวลาสืบพยานเพราะมีเวลาในการตรวจสอบความถูกต้องของเอกสารก่อนนั้นแล้ว จึงก่อให้เกิดความสะดวกและใช้เวลาในการสืบพยานน้อยลง
- (3) ลดข้อโต้แย้งในเรื่องความถูกต้องเท็จจริงของเอกสารลงได้ เพราะคู่ความฝ่ายตอบคำถามมีเวลาในการตรวจสอบเอกสารก่อนหน้านั้น ทำให้พิจารณาได้ง่ายว่าจะรับรองหรือปฏิเสธ

4.2.4.5 ข้อเสียของการขอให้รับรองข้อเท็จจริง

- (1) ไม่มีลักษณะเป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์กับกระบวนการอื่น ๆ เช่น การชี้สองสถาน หรือการส่งสำเนาเอกสารตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 90 หากการขอให้รับรองข้อเท็จจริงหรือเอกสารมีลักษณะเชื่อมโยงเป็นกระบวนการอื่น เช่น กระบวนการส่งสำเนาเอกสาร อาจจะต้องไม่มีการส่งสำเนาเอกสารประกอบการรับรองหรือการขอให้รับรองข้อเท็จจริงในเอกสารอาจกระทำไปพร้อมกับการส่งสำเนาเอกสารก็ได้
- (2) แม้การขอให้รับรองข้อเท็จจริงจะเป็นการทำให้ข้อเท็จจริงในคดีเป็นอันยุติ โดยไม่ต้องสืบพยานแต่กระบวนการดังกล่าวสำเร็จได้โดยศาลเป็นผู้สอบถาม มิใช่คู่ความสามารถจะสามารถดำเนินการเองได้นอกศาล ทั้งกระทำในวันสืบพยานจึงไม่เป็นกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีอย่างแท้จริง
- (3) ต้องกระทำในวันสืบพยานตามที่กฎหมายกำหนด จึงไม่เป็นการสนับสนุนการเปิดเผยข้อเท็จจริงของคดีก่อนสืบพยานในศาล และเมื่อถึงวันนัดสืบพยานคู่ความสามารถนำพยานเข้าสืบ โดยไม่ต้องใช้บทบัญญัติดังกล่าวเพราะหากคู่ความไม่ยอมรับรองหรือขอรับรองในภายหลัง ย่อมจะทำให้คดีล่าช้าอีกแต่หากถามพยานด้วยวิธีซักถามจะได้รับความชัดเจนยิ่งขึ้น
- (4) ปัจจุบันคดีแพ่งจะมีการพิจารณาคดีแบบต่อเนื่อง การขอให้รับรองข้อเท็จจริงต้องรอศาลสอบถามในวันสืบพยานแล้ว กระบวนการที่กำหนดดังกล่าวจึงแทบจะไม่ได้นำมาใช้ในทางปฏิบัติ และคู่ความนิยมการสืบพยานในศาลมากกว่าการขอให้รับรองข้อเท็จจริง

4.3 การยุติข้อพิพาทด้วยวิธีอื่นในศาล

ในการศึกษาหัวข้อนี้จะได้ศึกษาเพื่อทำความเข้าใจว่าคดีความที่พิพาทกันในศาล จะสามารถยุติไปด้วยวิธีอื่น ๆ ได้หรือไม่ ทั้งจะศึกษาว่ากระบวนการก่อนการพิจารณาคดี จะมีความสัมพันธ์กับการยุติข้อพิพาทด้วยวิธีอื่นหรือไม่ และศึกษาว่าคดีความที่สามารถยุติไปด้วยวิธีการอื่น ๆ นี้ จะมีผลต่อการพิจารณาคดีในชั้นพิจารณาคดีหรือไม่ประการใด

ดังได้กล่าวแล้วว่าระบบการพิจารณาความแพ่งของประเทศไทย ไม่ได้แยกกระบวนการพิจารณาออกเป็นการพิจารณาคดีชั้นก่อนศาลพิจารณาคดี และชั้นศาลนั่งพิจารณาคดี ดังนั้นในการทำความเข้าใจเนื้อหาของหัวข้อนี้ จะศึกษาการยุติข้อพิพาทโดยวิธีอื่น ๆ นอกจากศาลมีคำพิพากษา ทั้งจะศึกษาเฉพาะแง่มุมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีเท่านั้น

4.3.1 การประนีประนอมยอมความ

บทบัญญัติมาตรา 138 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง บัญญัติว่า หลักเกณฑ์สำคัญในการทำสัญญาประนีประนอมยอมความในศาลคือ คดีความจะต้องอยู่ในระหว่างพิจารณาคดีของศาล จะต้องไม่ได้ถอนฟ้องคดีความไปจากศาลแล้ว คู่ความอาจทำสัญญาประนีประนอมยอมความกัน โดยเสนอสัญญาประนีประนอมยอมความต่อศาลเพื่อให้ศาลพิพากษาตามยอมไปตามที่คู่ความตกลงกัน เมื่อศาลได้พิจารณาสัญญาประนีประนอมยอมความยอมความ และเห็นว่าไม่มีการใดอันเป็นอันการขัดต่อกฎหมาย ศาลจะพิพากษาให้เป็นไปตามข้อตกลงในสัญญาประนีประนอมยอมความ เมื่อได้มีคำพิพากษาแล้วคู่ความจะมีสิทธิและหน้าที่ต่อกันตามที่ปรากฏในสัญญาประนีประนอมยอมความ หากมีการผิดสัญญาไม่ปฏิบัติตามที่ได้ตกลงกันไว้ คู่ความอีกฝ่ายสามารถขอให้ศาลออกคำสั่งบังคับและบังคับคดีให้เป็นไปตามที่ได้ตกลงกันไว้ได้ เหมือนการบังคับคดีไปตามคำพิพากษาปกติ

แม้การทำสัญญาประนีประนอมยอมความในศาลจะกระทำได้โดยง่าย แต่การตกลงยอมความกันอาศัยความสมัครใจของคู่ความทั้งสองฝ่ายแต่เพียงอย่างเดียว ไม่มีกระบวนการอื่น ๆ อันจะส่งเสริมหรือสนับสนุนให้คู่ความได้หาทางประนอมข้อพิพาทระหว่างกัน ในบางครั้งศาลอาจทำการไกล่เกลี่ยให้คู่ความพยายามหาทางตกลงกันได้บ้าง แต่หากคู่ความแม้เพียงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ยินยอมที่จะตกลงด้วย ศาลก็ไม่อาจบังคับได้ และคดีความก็ต้องดำเนินคดีต่อไปตามปกติโดยไม่มีวิธีใด ๆ ที่จะบังคับกัน

4.3.1.1 ข้อดีของการประนีประนอมยอมความ

(1) คู่ความสามารถกำหนดเนื้อหาของคำพิพากษาที่ต้องการให้ศาลพิพากษาให้เป็นไปตามความประสงค์ของคู่ความได้ โดยศาลจะพิจารณาเนื้อหาของสัญญาประนีประนอมยอมความแต่เพียงว่าขัดต่อกฎหมายหรือไม่เท่านั้น ส่วนเนื้อหาของสัญญาคือ เป็นความพอใจของคู่ความศาลจะไม่เข้าไปเกี่ยวข้อง

(2) หากตกลงกันได้คดีความจะไม่ต้องสืบพยาน หรือหากคดีที่อยู่ในระหว่างสืบพยาน ศาลอาจจะงดการสืบพยานเอาไว้ เพื่อให้คู่ความได้ตกลงกัน ทำให้คู่ความสามารถยุติข้อพิพาทต่าง ๆ ได้ง่ายไม่เสียเวลาไปกับการพิจารณาคดีความ

(3) คู่ความสามารถตกลงกันในเวลาใด ๆ ก็ได้ โดยเริ่มตั้งแต่ศาลได้รับคำฟ้องเอาไว้จนถึงก่อนพิพากษา ทั้งปัจจุบันเป็นการพิจารณาคดีแบบต่อเนื่องการกำหนดวันนัดพิจารณาคดีเอาไว้ล่วงหน้า ทำให้คู่ความสามารถประนีประนอมยอมความได้ แม้อันถึงวันนัดพิจารณาเพราะมีระยะเวลาในการเจรจาหรือศึกษาคดีได้ก่อนถึงวันนัด

(4) คำพิพากษตามยอมมีผลทางกฎหมายเหมือนคำพิพากษาอื่นๆของศาลสามารถบังคับคดีได้เหมือนคำพิพากษาชี้ขาดตัดสินคดีโดยทั่วไป

4.3.1.2 ข้อเสียของการประนีประนอมยอมความ

(1) การยอมความจะเกิดได้ก็แต่โดยอาศัยความสมัครใจของคู่ความทั้งสองฝ่ายเท่านั้นศาลไม่อาจบังคับให้มีการตกลงกันได้

(2) การประนีประนอมยอมความเกิดขึ้นได้ยาก เพราะส่วนมากก่อนจะฟ้องคดีต่อศาล คู่ความได้หาทางยุติข้อพิพาทต่าง ๆ แล้ว แต่ไม่สามารถยุติข้อพิพาทได้จึงต้องฟ้องคดีต่อศาลเพื่อยุติข้อพิพาท ประกอบกับเมื่อต้องอาศัยความสมัครใจของคู่ความทั้งสองฝ่ายเท่านั้น โอกาสที่จะยอมความกันจึงเกิดขึ้นได้ยาก

(3) ไม่มีกระบวนการอื่นๆ ส่งเสริมให้เกิดการยอมความกัน ทั้งนี้เป็นเพราะประเทศไทย ไม่มีกระบวนการก่อนการพิจารณาในการจะค้นหาข้อเท็จจริง คงมีแต่การสืบพยานในชั้นศาลเท่านั้น ทั้งกระบวนการต่างที่มีอยู่ เช่น การชี้สองสถานกำหนดประเด็นข้อพิพาท การขอให้รับรองข้อเท็จจริงในคดี หรือวิธีการอื่น ๆ ไม่มีลักษณะเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องกันอันจะสนับสนุนการประนีประนอมยอมความในคดีของคู่ความได้

(4) คู่ความไม่สามารถประเมินรูปคดีของตนได้ จึงไม่อาจประนีประนอมกัน เพราะข้อเท็จจริงในคดีความจะถูกปกปิดเอาไว้ และจะเปิดเผยเมื่อพิจารณาคดีในชั้นสืบพยาน คู่ความจึงไม่อาจประเมินข้อดีข้อด้อยของตน ทั้งไม่ทราบว่าคู่ความอีกฝ่ายมีพยานหลักฐานอันใดบ้าง คู่ความจึงนิยมต่อสู้คดีและให้เป็นหน้าที่ศาลในการตัดสินคดีที่ฟ้องร้อง

(5) เมื่อกระบวนการระงับข้อพิพาทด้วยวิธีอื่น ๆ ไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ ภาระในการตัดสินข้อพิพาทของประชาชนจึงต้องอาศัยการมีคำพิพากษาของศาลในการตัดสินคดี ปริมาณข้อพิพาทของประชาชนที่เพิ่มขึ้นทุกวัน ตามการขยายตัวและพัฒนาการทางเศรษฐกิจ จึงเป็นเหตุให้ปริมาณคดีความที่พิพาทในศาลไม่อาจลดลงได้ สาเหตุของคดีล่าช้าและคดีล้นศาลจึงเกิดขึ้นและไม่อาจแก้ปัญหาได้ หากมีกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีที่สามารถสนับสนุนการยุติข้อพิพาทด้วยวิธีอื่น จะลดภาระในการตัดสินคดีของศาลลงได้

4.3.2 การวินิจฉัยเบื้องต้นในปัญหาข้อกฎหมาย

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 24 กำหนดหลักเกณฑ์การวินิจฉัยชี้ขาดเบื้องต้นเอาไว้ การวินิจฉัยชี้ขาดเบื้องต้นในปัญหาข้อกฎหมาย อาจกระทำได้ตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดดังนี้

(1) ศาลจะวินิจฉัยชี้ขาดเบื้องต้นในปัญหาข้อกฎหมาย โดยศาลเห็นเองว่าควรมีการวินิจฉัย หรือวินิจฉัยตามคำขอของกลุ่มความแต่ละฝ่าย ที่ยื่นคำร้องต่อศาลขอให้วินิจฉัยชี้ขาดเบื้องต้นในปัญหาข้อกฎหมายก็ได้

(2) ศาลจะต้องวินิจฉัยชี้ขาดเบื้องต้นในปัญหาข้อกฎหมาย ก่อนมีคำวินิจฉัยชี้ขาดตัดสินคดี

(3) ศาลอาจทำการวินิจฉัยหรือมีคำสั่งในประเด็นบางเรื่องในคดี หรือวินิจฉัยชี้ขาดคดีทั้งคดีก็ได้

(4) การวินิจฉัยเบื้องต้นทำได้เฉพาะในปัญหาข้อกฎหมายเท่านั้น ส่วนข้อเท็จจริงต้องให้คู่สืบบชาน แต่หากศาลเห็นว่ากรวินิจฉัยชี้ขาดคดีในข้อกฎหมายบางข้อจะทำให้คดีเสร็จไปโดยไม่จำเป็นต้องสืบชานในประเด็นอื่นๆต่อไปก็ได้

4.3.2.1 วัตถุประสงค์ของการวินิจฉัยชี้ขาดในปัญหาข้อกฎหมายเบื้องต้น

(1) เพื่อให้คดีบางประเภทยุติไปจากศาล โดยไม่ต้องสืบชาน

(2) คดีบางประเภทข้อเท็จจริงในสำนวนเพียงพอยู่แล้ว แม้จะสืบชานก็ไม่ทำให้ข้อเท็จจริงในคดีชัดเจน หรือเปลี่ยนคำวินิจฉัยของศาลได้ การสืบชานจึงไม่จำเป็น เมื่อศาลวินิจฉัยชี้ขาดคดีแล้วคดีจึงยุติโดยไม่มีการสืบชาน

(3) ในประเด็นข้อใดแห่งคดีหากมีการวินิจฉัยชี้ขาดแล้ว จะไม่ต้องสืบชานหลักฐานเกี่ยวกับคดีในศาลอาจวินิจฉัยชี้ขาดเฉพาะประเด็นนั้นได้โดยไม่ต้องสืบชานในศาล

4.3.2.2 ข้อดีของการวินิจฉัยเบื้องต้นในปัญหาข้อกฎหมาย

(1) เป็นวิธีที่ทำให้คดีความยุติไปจากศาลได้รวดเร็วขึ้น

(2) ประหยัดเวลาในการสืบชานในคดี

(3) ไม่จำเป็นต้องสืบชานทั้งประเด็น สืบเฉพาะประเด็นสำคัญๆ และเฉพาะเรื่องข้อเท็จจริงในคดียังไม่พอสต่อการวินิจฉัย ส่วนประเด็นข้อพิพาทใดมีข้อเท็จจริงในคดีพอสต่อการวินิจฉัย อาจชี้ขาดในประเด็นข้อนั้นได้โดยไม่ต้องสืบชาน

4.3.2.3 ข้อเสียของการวินิจฉัยชี้ขาดเบื้องต้นในปัญหาข้อกฎหมาย

(1) วินิจฉัยได้เฉพาะปัญหาข้อกฎหมาย

(2) ไม่มีกระบวนการอื่นๆสนับสนุนให้การวินิจฉัยชี้ขาดเบื้องต้นมีประสิทธิภาพ เช่น ไม่มีข้อเท็จจริงในสำนวนความ เพราะไม่มีการสืบชาน

(3) ไม่มีความสัมพันธ์กับกระบวนการอื่นๆ เช่น การชี้สองสถาน การสอบถามข้อเท็จจริงจากคู่ความ หรือการขอให้รับรองเอกสาร

(4) เมื่อข้อเท็จจริงยังไม่ยุติโอกาสจะวินิจฉัยข้อกฎหมายเกิดขึ้นได้ยาก เพราะการวินิจฉัยข้อกฎหมายต้องรับฟังข้อเท็จจริงบางอย่างเป็นยุติแล้วจึงวินิจฉัยปัญหาข้อกฎหมายได้

(5) ไม่มีวิธีสนับสนุนให้ข้อเท็จจริงยุติ เพื่อให้มีการวินิจฉัยชี้ขาดในปัญหาข้อกฎหมาย โดยไม่ต้องรอการสืบพยานในศาล การวินิจฉัยชี้ขาดข้อกฎหมายก่อนพิจารณาคดีจึงเป็นไปได้ยาก

จะเห็นได้ว่าการวินิจฉัยชี้ขาดเบื้องต้นในข้อกฎหมาย ไม่อาจกระทำได้ โดยไม่มีกระบวนการอื่นๆสนับสนุน ทั้งนี้เพราะอาจจะต้องอาศัยวิธีการบางอย่างเพื่อให้มีข้อเท็จจริงเพียงพอในการชี้ขาด การวินิจฉัยข้อกฎหมายโดยดูจากคำคู่ความอย่างเดียวยังคงไม่พอจะทำได้เพราะข้อเท็จจริงยังไม่ชัดเจนพอจะวินิจฉัยชี้ขาด ซึ่งหากรอให้มีการให้การนำสืบข้อเท็จจริงก็จะกระทำในชั้นพิจารณาคดีโดยศาล การรอวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาในคดีทุกเรื่องครั้งเดียวในคำพิพากษา หลังจากการสืบพยานเสร็จแล้ว จะทำให้คดีความเสร็จไปจากศาลทั้งเรื่อง ดีกว่าการวินิจฉัยเฉพาะปัญหาข้อกฎหมายบางข้อหรือบางประเด็น ทั้งหากเมื่อวินิจฉัยคดีโดยคำพิพากษา หากมีการอุทธรณ์ต่อไปและมีความจำเป็นที่ศาลสูงต้องวินิจฉัยในประเด็นอื่นๆ ก็จะกระทำได้โดยไม่ต้องย้อนสำนวนมาให้ศาลชั้นต้นพิจารณาใหม่ เพราะข้อเท็จจริงมีในจำนวนพร้อมแล้ว ทำให้ไม่จำเป็นต้องพิจารณาคดีหลายครั้งในคดีเดียว

4.4 ข้อเสนอแนะในการนำกระบวนการก่อนการพิจารณาของต่างประเทศมาใช้

หลังจากได้ศึกษากระบวนการก่อนการพิจารณาคดีของต่างประเทศและประเทศไทย ทั้งได้ศึกษาข้อดีข้อเสียของกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีรูปแบบต่างๆ ในหัวข้อที่จะทำการวิเคราะห์ต่อไปนี้จะได้นำข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการศึกษามาสรุป เพื่อนำเสนอว่าประเทศไทยควรมีกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีหรือไม่ และหากมีจะมีในรูปแบบใด และจะนำเอากระบวนการก่อนการพิจารณาคดีของต่างประเทศมาใช้กับรูปแบบการพิจารณาคดีของประเทศไทยได้หรือไม่ และจะนำมาใช้ได้มากน้อยเพียงใดและเมื่อนำมาใช้แล้วจะสามารถลดปริมาณคดีในศาลได้หรือไม่ และจะทำให้การพิจารณาคดีในศาลรวดเร็วขึ้นได้เพียงใด

4.4.1 ควรมีกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีในประเทศไทยหรือไม่

ประเทศไทยแม้จะเป็นประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมายเหมือนประเทศในภาคพื้นยุโรป แต่ลักษณะกระบวนการพิจารณาคดีในศาลไม่ได้ใช้ระบบไต่สวน แต่มีลักษณะเป็นระบบ

กล่าวหาเหมือนประเทศในกลุ่มคอมมอนลอร์ ดังนั้นกระบวนการพิจารณาคดีของประเทศไทยในปัจจุบัน หากมีการนำเอากระบวนการก่อนการพิจารณาคดีของต่างประเทศมาใช้ จะไม่มีการปรับปรุงกระบวนการพิจารณาคดีของประเทศไทยมากนัก และน่าจะสามารใช้ได้ง่ายเพราะบุคลากรในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเจ้าพนักงานศาล ผู้พิพากษา หรือเจ้าพนักงานในส่วนอื่น ๆ มีความคุ้นเคยกับกระบวนการที่จะนำมาใช้ได้ง่ายกว่า

หลังจากมีการปรับใช้กระบวนการพิจารณาคดีแบบต่อเนื่อง ตามผลของบทบัญญัติ มาตรา 245 แห่งกฎหมายรัฐธรรมนูญ ทำให้ศาลต้องปรับปรุงกระบวนการพิจารณาคดีจากแบบเดิมที่นัดแบบทีละนัด มาเป็นการพิจารณาแบบต่อเนื่องจนจบ โดยจะไม่มีการเลื่อนคดีในระหว่างที่นัดพิจารณาไม่ว่าจะเหตุผลใด ๆ ก็ตาม ทั้งนี้เนื่องจากวันนัดได้กำหนดเอาไว้ล่วงหน้าเป็นเวลานานหลังจากที่ศาลกำหนดนัดพิจารณา และการกำหนดวันนัดพิจารณาก็โดยความยินยอมของกลุ่มความทั้งสองฝ่าย ศาลจึงมักไม่ให้มีการเลื่อนสืบพยานในศาลออกไป จากผลของการนัดพิจารณาคดีแบบต่อเนื่องนี้เอง ก่อให้เกิดระยะที่เวลาที่ว่างขึ้นในกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งในช่วงหลังจากยื่นคำฟ้องจนถึงวันนัดพิจารณาในช่วงระยะเวลาที่ว่างอยู่นี้ คดีแพ่งจะหยุดกระบวนการต่าง ๆ ไว้ เพราะกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีต่าง ๆ ที่สำคัญ เช่น การชี้สองสถานได้กระทำเสร็จไปแล้ว ส่วนกระบวนการอื่น เช่น การยื่นบัญชีระบุพยาน การสอบถามข้อเท็จจริงจากคู่ความหรือการขอให้ยอมรับข้อเท็จจริงในเอกสาร มักจะทำเมื่อใกล้ถึงวันนัด ทั้งนี้เพราะกฎหมายกำหนดไว้ให้กระทำก่อนวันนัดได้ และอาจเป็นเพราะคู่ความต้องการปิดข้อเท็จจริงหรือพยานที่จะนำสืบคดีเอาไว้ ทั้งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมิได้กำหนดกฎเกณฑ์ใด ๆ ให้คู่ความดำเนินการใด ๆ ในการแสวงหาข้อเท็จจริงแห่งคดีในช่วงเวลานี้ได้ ระยะเวลาดังกล่าวจึงมิได้นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ใด ๆ แก่คู่ความ ดังนั้นหากนำเอากระบวนการก่อนการพิจารณาคดีที่ใช้ในต่างประเทศเข้ามาปรับใช้ในช่วงเวลาดังกล่าว น่าจะเป็นกระบวนการหนึ่งที่จะทำให้ปริมาณคดีในศาลลดลงได้ และส่งผลต่อการพิจารณาคดีในศาลให้สามารถใช้ประโยชน์จากข้อเท็จจริงที่ได้มาจากกระบวนการก่อนการพิจารณาที่นำมาใช้ ทำให้ไม่ต้องพึ่งพาการสืบพยานและการตัดสินชี้ขาดข้อพิพาทของเอกชนโดยศาลแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ข้อเท็จจริงในคดีอาจเข้าสู่สำนวนความได้โดยวิธีการต่าง ๆ ของกระบวนการก่อนการพิจารณาคดี เช่น การบันทึกคำให้การพยานนอกศาล การสอบถามข้อเท็จจริงจากคู่ความฝ่ายตรงข้าม การขอให้รับรองข้อเท็จจริงหรือเอกสารที่แน่นอนบางประการ ซึ่งเมื่อมีกระบวนการทำให้ข้อเท็จจริงในคดีปรากฏและเข้าสู่สำนวนคดีโดยไม่ต้องพึ่งพาการสืบพยานในศาล และสามารถกระทำได้ก่อนศาลนั่งพิจารณาคดี ประกอบกับมีการยุติข้อพิพาทด้วยวิธีอื่น ๆ (ADR) เช่น การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การยอมความระหว่างกันเองของกลุ่มความ ในชั้นก่อนการพิจารณาคดีโดยศาลแล้ว กระบวนการก่อนการพิจารณาคดีจะเป็นอีกหนึ่งกระบวนการที่ช่วยลดประมาณคดีในศาลลงได้เป็นอย่างมาก และส่งผลต่อการนั่งพิจารณาคดีของ

ศาล โดยลดการสืบพยานในศาลได้เพราะข้อเท็จจริงบางส่วนนั้น ได้ยุติแล้วเช่น การรับรองพยาน เอกสารว่าถูกต้องจริงหรือข้อเท็จจริงบางส่วนได้ปรากฏต่อศาลแล้ว ด้วยการสอบถามข้อเท็จจริงนอกศาล หรือการทำบันทึกคำให้การพยานนอกศาล ทำให้ต้องฟังการสืบพยานในศาลน้อยลงและลดจำนวนวันที่จะต้องใช้ในการสืบพยานลงได้ด้วย ทำให้มีระยะเวลาที่จะใช้ในการพิจารณาคดีในเรื่องอื่น ๆ ได้มากขึ้น

ดังนั้นเมื่อมีระยะเวลาที่จะใช้สำหรับกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีอยู่โดยผลของกฎหมายแล้ว การนำกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีมาใช้จึงน่าจะเกิดผลดีแก่การพิจารณาคดีแพ่ง และการนำมาใช้ก็ไม่จำเป็นต้องแก้ไขกฎหมายหรือแก้ไขกระบวนการพิจารณาคดีที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เพื่อรองรับกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีแต่อย่างใด อีกทั้งกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีบางอย่างมีอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งอยู่แล้วเพียงแต่มีการปรับปรุงให้ทันสมัยและนำเอากระบวนการก่อนการพิจารณาคดี ในต่างประเทศมาใช้ประกอบก็สามารถทำได้ จึงควรที่จะทำให้เกิดกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีเกิดขึ้นในการพิจารณาคดีแพ่งของไทย

4.4.2 กระบวนการก่อนการพิจารณาคดีควรกระทำในรูปแบบใด

ปัจจุบันการพิจารณาคดีแพ่งของไทยมีลักษณะเน้นการสืบพยานในศาล ทั้งกระบวนการพิจารณาคดีต่าง ๆ ต้องกระทำด้วยกันระหว่างคู่ความและศาล ทั้งต้องกระทำต่อหน้าศาลในการพิจารณาคดีเท่านั้น จะกระทำโดยคู่ความกันเองไม่ได้ เช่น การชี้สองสถาน กำหนดประเด็นข้อพิพาทและหน้าที่นำสืบ การสอบถามข้อเท็จจริงจากคู่ความอีกฝ่ายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 100 ต้องกระทำโดยศาลเป็นผู้กำหนด ดังนั้นการพิจารณาคดีแพ่งศาลจึงต้องเข้ามามีส่วนร่วมด้วยเสมอ ดังนั้นหากกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีต้องกระทำโดยศาล แล้วความล่าช้าในคดีก็อาจจะเกิดขึ้นได้ ดังนั้นกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีที่นำมาใช้ควรมีหัวใจสำคัญ คือ การทำข้อเท็จจริงให้ปรากฏและทำให้ข้อเท็จจริงนั้นเข้าสู่สำนวนได้ โดยนำบุคคลากรอื่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ กระบวนการก่อนการพิจารณาคดีที่จะนำมาใช้ควรมีลักษณะดังนี้ คือ

4.4.2.1 ให้คู่ความมีส่วนร่วมในกระบวนการก่อนการพิจารณา

การคู่ความมีส่วนร่วมในกระบวนการก่อนการพิจารณา โดยกำหนดให้คู่ความมีหน้าที่เสนอข้อเท็จจริงในคดีต่อศาล ด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่กฎหมายได้กำหนดเอาไว้คู่ความอาจเป็นผู้เสนอประเด็นข้อพิพาทต่อศาล ซึ่งคำเสนอน่าจะต้องประกอบด้วย เหตุผลว่า เหตุใดต้องมีการกำหนดประเด็นข้อพิพาทในข้อนั้นเอาไว้ รวมทั้งมีหน้าที่ร่วมกับศาลในการกำหนดประเด็นข้อพิพาท หรือคู่ความสามารถสอบถามข้อเท็จจริงบางประการจากคู่ความอีกฝ่ายหรือพยานบางคนได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 100 ได้โดยไม่ต้องรอศาลถามให้ใน

วันพิจารณาคดีเหมือนในปัจจุบัน หรืออาจขอให้คู่ความฝ่ายตรงข้ามรับรองว่าเอกสารฉบับที่มีต้นฉบับแน่นอน หรือเอกสารมหาชน หรือสำเนาเอกสารราชการที่เจ้าหน้าที่รับรองนั้นถูกต้อง ได้ด้วยตัวคู่ความเองหรืออาจกระทำผ่านเจ้าหน้าที่ศาลได้ โดยไม่ต้องรอนจนถึงวันพิจารณาในศาล และหากกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีได้พัฒนาไปมากหลังจากเริ่มใช้แล้ว อาจอนุญาตให้คู่ความทำการสืบพยานนอกศาล โดยมีเจ้าหน้าที่ของศาลเป็นผู้บันทึกให้ก็ได้

การให้คู่ความเข้ามามีบทบาทในการค้นหาข้อเท็จจริงในคดี จะมีผลดีประการหนึ่งคือ คู่ความจะรู้ข้อมูลในคดีได้ดีที่สุดและรู้ว่าจะนำข้อมูลหรือข้อเท็จจริงในคดีมาสู่สำนวนคดีด้วยวิธีการใด ใช้วิธีการใดจึงจะเหมาะสม รวดเร็วและเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินการน้อย ทั้งการให้คู่ความเป็นผู้มีหน้าที่ดำเนินการต่าง ๆ ด้วยตนเอง โดยมีศาลเป็นผู้ควบคุมความถูกต้องและเหมาะสมนี้ จะทำให้ไม่ต้องพึ่งพาเจ้าหน้าที่ศาลในส่วนอื่น ๆ รวมทั้งผู้พิพากษา ให้เข้ามาเป็นผู้ดำเนินการในกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีที่จะนำมาใช้ ทั้งจะไม่ต้องมีการเพิ่มจำนวนบุคลากรเพื่อเข้ามาทำงานในส่วนนี้ และจะเป็นการลดค่าใช้จ่ายของศาลยุติธรรมลง และเพิ่มประสิทธิภาพในกระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงในคดีให้มากขึ้น โดยไม่ต้องเพิ่มงบประมาณหรือเพิ่มเจ้าหน้าที่แต่อย่างใด

4.4.2.2 ประสิทธิภาพของกระบวนการที่จะนำมาใช้

กระบวนการที่จะนำมาใช้ ต้องสามารถนำข้อเท็จจริงในคดีเข้ามาสู่สำนวนความได้อย่างมีประสิทธิภาพ เหมือนเช่นการสืบพยานในชั้นศาล แต่ต้องสะดวกและรวดเร็วกว่าและเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าการสืบพยานในศาล กระบวนการบางอย่าง เช่น การขอให้รับรองเอกสารว่าถูกต้องนั้น สามารถนำมาใช้แทนการถามพยานในชั้นพิจารณาว่า เอกสารฉบับนี้ใช่เอกสารที่พยานทำขึ้นหรือไม่ และอ้างส่งศาลในระหว่างพิจารณา เพราะเมื่อคู่ความรับรองเอกสารว่าถูกต้องแล้วในระหว่างสพพยานก็ไม่จำเป็นต้องถามพยานเกี่ยวกับเอกสารฉบับนั้นอีก ทั้งหากจะมีการโต้แย้งเอกสารก็สามารถทำได้ก่อนมีการสืบพยานว่าเอกสารฉบับใดโต้แย้ง เอกสารฉบับใดยอมรับ และเอกสารที่ถูกโต้แย้งนั้นจะพิสูจน์ความถูกต้องได้ด้วยวิธีใด ซึ่งจะสามารถลดข้อโต้แย้งของคู่ความในระหว่างสืบพยานได้อย่างมาก หรือหากมีการปรับปรุงกระบวนการขึ้นสองสถานให้มีลักษณะเหมือนการประชุมก่อนการพิจารณาคดี (Pre-trial Conference) ก็จะสามารถลดข้อเท็จจริงที่คู่ความโต้เถียงกันในคดีลงได้อย่างมาก เพราะการประชุมก่อนการพิจารณาคดีจะกระทำ ก็ครั้งก็ได้ ครั้งแรกอาจประชุมเพื่อกำหนดประเด็นข้อพิพาทและขึ้นสองสถานรวมทั้งตรวจความถูกต้องของคู่ความว่าครอบคลุมสิ่งที่คู่ความขอในคำฟ้องหรือคำให้การหรือไม่เพียงใด ข้อเท็จจริงใดคู่ความรับกันหรือส่วนใดที่คู่ความโต้แย้งกัน ส่วนที่ยอมรับเป็นอันยุติได้เหมือนการสืบพยาน ส่วนที่โต้แย้งนั้นมีเหตุผลใดสนับสนุนหรือไม่ มีพยานหลักฐานที่จะพิสูจน์ให้ศาลเชื่อหรือไม่ วิธีการเหล่านี้หากนำมาใช้แล้วจะทำให้ข้อเท็จจริงในคดีเข้าสู่สำนวนและยุติได้

เหมือนกับวิธีค้นหาข้อเท็จจริงโดยการสืบพยานที่ใช้ในการพิจารณาคดีแพ่งในปัจจุบันได้ ทั้งเป็นการสะดวกและรวดเร็วกว่าการสืบพยานในศาล ทั้งบางวิธีการยังเป็นส่วนสนับสนุนให้การสืบพยานในศาลกระทำได้สะดวกและรวดเร็ว เช่น เอกสารที่จะใช้สืบได้รับรองแล้ว หรือพยานบางคนได้ผ่านการซักถามและถามค้านมาแล้ว ไม่จำเป็นต้องสืบพยานในศาลอย่างละเอียดหรืออาจสืบพยานเฉพาะส่วนที่ยังไม่ชัดเจนเท่านั้น ดังนั้นกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีจึงส่งผลต่อการพิจารณาคดีในศาล มากกว่าที่จะให้มีการสืบพยานในศาล โดยไม่มีกระบวนการก่อนการพิจารณามาสนับสนุนเหมือนปัจจุบัน

4.4.2.3 กระบวนการก่อนการพิจารณาจะต้องมีลักษณะเป็นระบบ

หากมีการนำเอากระบวนการก่อนการพิจารณาใช้ในการพิจารณาคดีแพ่ง การนำมาใช้ควรมีทำให้เกิดขึ้นในลักษณะที่เป็นกระบวนการ มีความเชื่อมโยงกันระหว่างวิธีการต่าง ๆ ที่นำมาใช้ว่า กระบวนการใดควรทำก่อนหลังกันอย่างไร กระบวนการใดคู่ความทำได้เอง กระบวนการใดที่ต้องกระทำร่วมกับศาลหรือคู่ความอีกฝ่าย และวิธีการใดจะส่งเสริมวิธีการอื่น ๆ อย่างไร เช่น คดีความที่มีความสลับซับซ้อนมาก ก่อนดำเนินการค้นหาข้อเท็จจริงในคดี ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนอาจกำหนดให้มีการประชุมก่อนการพิจารณาคดี (Pre-trial Conferences) ระหว่างศาลและคู่ความทุกฝ่ายก่อน เพื่อศึกษาคำฟ้องคำให้การของโจทก์จำเลย ทั้งนี้เพื่อกำหนดประเด็นข้อพิพาทและหน้าที่นำสืบให้ชัดเจน รวมถึงการตรวจสอบพยานหลักฐานในบัญชีพยานที่ยื่นต่อศาลว่าครอบคลุมพยานหลักฐานที่จะนำสืบในคดีแล้วหรือไม่ จะเพิ่มเติมพยานหลักฐานในส่วนใด จากนั้นศาลอาจกำหนดให้คู่ความขอหมายเรียกพยานภายในกำหนดกี่วัน นับแต่วันประชุมก่อนการพิจารณาหรือชี้สองสถาน หลังจากนั้นคู่ความจะเป็นผู้ใช้กระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงในคดีด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น การขอหมายเรียกพยานบุคคลที่ต้องการให้มาเป็นพยาน หรือขอให้ศาลออกหมายเรียกพยานเอกสารจากบุคคลภายนอก การขอให้คู่ความอีกฝ่ายรับรองเอกสารหรือข้อเท็จจริงบางประการที่ชัดเจนอยู่แล้ว หรือขอทำการสืบพยานนอกศาล กระบวนการเหล่านี้ ศาลอาจเป็นผู้กำหนดว่าจะต้องกระทำภายในกี่วันนับแต่วันประชุมก่อนการพิจารณาคดีครั้งแรก และอาจกำหนดให้มีการประชุมก่อนการพิจารณาอีกครั้ง หลังจากมีการประชุมครั้งแรกแล้วเพื่อตรวจสอบว่าได้มีการดำเนินการตามคำสั่งศาลหรือไม่ และมีปัญหาในการกระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงที่ศาลกำหนดให้กระทำหรือไม่อย่างไร ทั้งเพื่อตรวจสอบว่ามีพยานหลักฐานสนับสนุนประเด็นข้อพิพาทที่กำหนด ตามที่คู่ความได้แถลงต่อศาลในการประชุมก่อนการพิจารณาครั้งแรกจริงตามที่กล่าวอ้างจริงหรือไม่ หากมีปัญหาเกิดขึ้นในกระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงจะแก้ไขปัญหาคัดข้ออย่างไร รวมทั้งอาจมีการประชุมก่อนการพิจารณาคดีในครั้งสุดท้าย หลังจากได้ดำเนินการค้นหาข้อเท็จจริงในคดีเสร็จแล้ว เพื่อที่ศาลและคู่ความจะได้ทำการสรุปประเด็นต่าง ๆ และพยานหลักฐานที่จะให้นำสืบในชั้นพิจารณาคดี พร้อมทั้งกำหนดวันนัด

พิจารณาในอนาคต หากกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีมีลักษณะเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยง และเป็นลำดับส่งผลถึงกัน กระบวนการก่อนการพิจารณาคดีจะส่งผลต่อการยุติข้อพิพาทด้วยวิธีอื่นในศาล เพราะการค้นหาข้อเท็จจริงจะทำให้คู่ความได้มีการแลกเปลี่ยนพยานหลักฐานซึ่งกันและกัน ทำให้คู่ความสารภาพประมินคดีจากพยานหลักฐานในคดีได้ ทำให้ยุติข้อพิพาทด้วยวิธีการอื่นประสบความสำเร็จมากขึ้น และทำให้คดีเสร็จจากศาลไปโดยไม่ต้องรอศาลพิจารณาและพิพากษา อันจะเป็นลดปริมาณคดีที่ศาลจะต้องพิจารณาลงได้เป็นอย่างมาก และเมื่อคดีความขึ้นสู่ศาลเป็นจำนวนน้อยพร้อมทั้งข้อเท็จจริงในคดีก็เข้าสู่สำนวนความแล้ว ผู้พิพากษาที่จะนั่งพิจารณาคดีย่อมรู้ข้อเท็จจริงในสำนวนความได้ และทำให้เข้าใจเนื้อหาของคดีมากขึ้น อันเป็นผลให้สามารถตัดสินคดีความได้อย่างถูกต้องและเป็นธรรม

หากกระบวนการก่อนการพิจารณาคดี มีลักษณะไม่เป็นกระบวนการเหมือนที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โอกาสที่กระบวนการก่อนการพิจารณาคดีจะไม่ถูกนำมาใช้จะมีมาก เพราะกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีจะไม่มีประสิทธิภาพสามารถในการค้นหาข้อเท็จจริงและข้อเท็จจริงเข้าสู่สำนวนความในคดี ในชั้นก่อนการพิจารณาคดีได้ เช่น ภายหลังจากชี้สองสถาน หากไม่มีกำหนดเวลาให้คู่ความทำการต่าง ๆ ภายในเวลาที่กำหนดในวันชี้สองสถาน และปล่อยเป็นหน้าที่ของคู่ความจะสืบเสาะและค้นพบข้อเท็จจริงหรือไม่ก็ได้ หรือจะกระทำเมื่อไหร่ก็ได้จะเกิดปัญหาโต้แย้งกันถึงเรื่องความไม่พร้อมของคู่ความที่จะใช้วิธีการต่าง ๆ ในกระบวนการก่อนการพิจารณา ทั้งจะมีปัญหาเรื่องประโยชน์ที่จะใช้กระบวนการก่อนการพิจารณา เหมือนที่เคยเกิดกับประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ก่อนมีการปรับปรุงกระบวนการก่อนการพิจารณาเป็นรูปแบบที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ทำให้กระบวนการก่อนการพิจารณาเป็นภาระในเรื่องค่าใช้จ่ายของคู่ความ เพราะต้องมีกระบวนการที่จะต้องกระทำเพิ่มจากการสืบพยานในศาลแต่เพียงประการเดียว แต่หากกระบวนการก่อนการพิจารณาเป็นระบบและถูกกำกับโดยศาล จะเป็นกระบวนการที่มีประสิทธิภาพในการดำเนินคดีแพ่งเหมือนที่ใช้อยู่ที่ต่างประเทศใ้ใช้อยู่ในปัจจุบัน

4.4.3 ควรนำเอากระบวนการก่อนการพิจารณาที่มีในประเทศไทยมาปรับใช้

แม้ระบบการพิจารณาคดีแพ่งในปัจจุบันของประเทศไทย จะเป็นรูปแบบที่ไม่มีกระบวนการก่อนการพิจารณา แต่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ยังคงบัญญัติให้มีวิธีการบางอย่างที่ต้องกระทำก่อนการพิจารณาคดีอยู่บ้าง เช่น การชี้สองสถาน การยื่นบัญชีระบุพยาน การขอหมายเรียกพยาน การวินิจฉัยชี้ขาดคดีเบื้องต้น การขอให้รับข้อเท็จจริงหรือเอกสารก่อนสืบพยาน กระบวนการเหล่านี้แม้ไม่มีลักษณะที่จะส่งเสริมให้คู่ความค้นหาข้อเท็จจริง แต่เป็นกระบวนการที่มีวัตถุประสงค์สนับสนุนการสืบพยานในศาล เพื่อให้ทราบประเด็นที่พิจารณาในชั้น

สืบพยาน และเป็นการเปิดเผยหลักฐานที่จะนำเข้าสู่สืบเพราะได้ระบุเอาไว้ในบัญชีระบุพยาน วิธีการต่าง ๆ นี้ แม้จะไม่ทำให้ข้อเท็จจริงในคดี ปรากฏและเป็นที่ยุติ เหมือนวิธีการที่ใช้ในชั้นกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษ แต่วิธีการเหล่านี้มีลักษณะคล้ายกันอยู่บ้าง เช่น การชี้สองสถานมีลักษณะเหมือนกับการประชุมก่อนการพิจารณา การขอให้รับรองข้อเท็จจริงหรือเอกสารตาม มาตรา 100 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มีลักษณะเหมือนการขอให้รับรองข้อเท็จจริงหรือเอกสารที่มีความแน่นอน (Request for admission) การวินิจฉัยชี้ขาดเบื้องต้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 24 มีลักษณะเหมือนการวินิจฉัยคดีโดยย่อ (Summary Judgment) หรือการยื่นบัญชีระบุพยานยังคงใช้อยู่ในกระบวนการก่อนการพิจารณาของต่างประเทศ แต่เมื่อนำมาใช้ควรใช้เพื่อวัตถุประสงค์สำคัญ คือ การค้นหาข้อเท็จจริงในคดี และทำให้ข้อเท็จจริงเหล่านั้นยุติและรับฟังได้โดยไม่ต้องพึ่งพาสืบพยานในศาล ทั้งสามารถดำเนินการโดยคู่ความ วิธีการในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง จึงควรได้รับการปรับปรุงให้มีลักษณะใช้งานได้จริงและทันสมัย โดยการนำเอาวิธีการของต่างประเทศมาปรับใช้ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการมีกระบวนการก่อนการพิจารณาคดี

4.4.4 นำเอากระบวนการก่อนการพิจารณาคดีในต่างประเทศมาใช้

แม้ประเทศไทยจะมีวิธีการที่อาจนำมาปรับใช้ในกระบวนการก่อนการพิจารณาคดี แต่กระบวนการก่อนการพิจารณาคดีควรมีรูปแบบที่มีประสิทธิภาพ สามารถค้นหาข้อเท็จจริงและข้อเท็จจริงนั้นรับฟังได้ตามกฎหมายพยานทั้งยุคข้อพิพาทในชั้นก่อนการพิจารณาคดีได้ จึงต้องนำวิธีการที่มีอยู่ในกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีในต่างประเทศมาปรับใช้ เพื่อให้กระบวนการก่อนการพิจารณาคดีสนับสนุนการสืบพยานในศาลให้รวดเร็วและต่อเนื่อง สำหรับคดีที่ไม่สามารถจะยุติไปด้วยวิธีการต่าง ๆ ในชั้นกระบวนการก่อนการพิจารณา

ดังได้กล่าวมาในบทต่าง ๆ แล้วว่า กระบวนการก่อนการพิจารณาที่ใช้อยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษ มีลักษณะและวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ ให้กระบวนการก่อนการพิจารณาสามารถค้นหาข้อเท็จจริงได้และนำข้อเท็จจริงมาใช้ในชั้นพิจารณาโดยศาลได้ (At trial) ดังนั้นจึงควรกำหนดให้กระบวนการก่อนการพิจารณา ให้มีวิธีการที่สนับสนุนวัตถุประสงค์ดังกล่าว วิธีการที่ควรนำมาใช้อาจแยกพิจารณาได้ดังนี้

4.4.4.1 นำเอากระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงมาใช้

ลักษณะที่นำมาใช้ควรเป็นกระบวนการที่มีลักษณะเชื่อมโยงสอดคล้องกัน และมีหลายวิธีการค้นหาข้อเท็จจริงที่หลากหลาย เพื่อให้วิธีการเหล่านั้นเหมาะสมกับข้อเท็จจริงที่จะค้นหา ทั้งนี้เพื่อลดค่าใช้จ่ายในคดีด้วย วิธีการที่ผู้เขียนเห็นว่าควรนำมาปรับใช้ได้แก่

4.4.4.1.1 การบันทึกคำพยานนอกศาล

การบันทึกคำให้การพยานนอกศาล เป็นวิธีการที่คู่ความอาจทำการสืบพยานในชั้นก่อนศาลนั่งพิจารณาคดีได้ ไม่ว่าพยานที่จะถูกซักถามจะเป็นคู่ความหรือพยานที่เป็นบุคคลภายนอก กระบวนการนี้หากนำมาใช้ภายหลังจากที่ได้มีการกำหนดประเด็นข้อพิพาทจากคำคู่ความ กำหนดจำนวนพยานที่จะนำเข้าสู่สืบ พยานเอกสารที่จะอ้างอิงประกอบการสืบพยานบุคคล และศาลสอบถามคู่ความว่าพยานบุคคลที่อ้างนั้นจะนำเข้าสู่สืบในประเด็นข้อใดในคดีแล้ว จะทำให้การบันทึกคำพยานนอกศาลสามารถกระทำได้ เพราะรู้ประเด็นที่พยานจะต้องตอบและรู้พยานเอกสารที่จะใช้สืบประกอบ การบันทึกคำให้การพยานนอกศาลจึงน่าจะกระทำได้ ประกอบกับการบันทึกคำให้การพยานนอกศาล จะกระทำโดยให้พยานสาบานตนก่อนเบิกความและมีการซักถามและถามด้านพยานเต็มรูปแบบเหมือนการสืบพยานในศาลจะ ทำให้ข้อเท็จจริงในคดีปรากฏในสำนวนตั้งแต่เริ่มแรกทำให้ตัวความ ทนายความ สามารถประเมินคดีของตนได้ว่าพยานหลักฐานของตนมีน้ำหนักพอที่จะให้ศาลรับฟังได้หรือไม่ เมื่อศาลออกนั่งพิจารณาคดีในชั้นพิจารณา การที่คู่ความสามารถประเมินพยานหลักฐานของตนและคู่ความฝ่ายตรงข้าม ได้ตั้งแต่ก่อนศาลพิจารณาคดี จะแรงผลักดันให้คู่ความเกิดการประนีประนอมยอมกัน โดยการต่อรองผลประโยชน์ระหว่างคู่ความได้ อันนำไปสู่การยุติข้อพิพาทด้วยวิธีอื่น ๆ (ADR) ได้ดียิ่งกว่า การสนับสนุนให้คู่ความยุติข้อพิพาทระหว่างกัน โดยไม่มีวิธีการใดสนับสนุน

การสืบพยานนอกศาลนี้ ยังคงมีความจำเป็นจะต้องมีสถานที่สำหรับการสืบพยาน ตลอดจนบุคลากรที่จะเป็นผู้ทำบันทึกคำเบิกความของพยานในระหว่างการสืบพยาน เพื่อให้การสืบพยานนอกศาลสามารถดำเนินไปได้ตลอดจนให้เกิดความน่าเชื่อถือแก่บันทึกคำเบิกความของพยาน และเพื่อป้องกันมิให้เกิดความขัดแย้งของคู่ความที่จะเกิดขึ้นในระหว่างการสืบพยาน ต้องได้รับการสนับสนุนจากศาล โดยถือเป็นหน้าที่ของศาลยุติในการจัดเตรียมสถานที่และบุคลากร และอำนวยความสะดวก ๆ ให้กับการสืบพยานนอกศาล แต่การสืบพยานนอกศาลจะช่วยลดงานของผู้พิพากษาลงอย่างมาก ลดจำนวนบุคลากรของศาลที่จะเพิ่มขึ้นตามปริมาณคดีที่จะเพิ่มขึ้น ลดรายจ่ายของศาลได้ เพราะสามารถดึงเอาบุคลากรในส่วนอื่น ๆ จากองค์กรอื่น ๆ มาใช้แทนบุคลากรของศาลได้ทั้งบันทึกคำให้การพยานยังคงสามารถนำมาใช้ในชั้นพิจารณาคดีได้ด้วย

4.4.4.1.2 การสอบถามข้อเท็จจริงจากคู่ความฝ่ายตรงข้าม

วิธีการนี้จะใช้สำหรับสอบถามข้อเท็จจริงจากพยานหรือคู่ความ เพื่อให้พยานตอบคำถามที่กำหนดไว้ มีจุดเด่นคือเป็นวิธีที่มีค่าใช้จ่ายถูกและทำได้ด้วยการส่งคำถามไปให้แก่ผู้ตอบทาง ผู้ตอบคำถามต้องสาบานตนก่อนตอบคำถามที่ได้รับ คำตอบจะถือเป็น

4.4.4.1.2 การสอบถามข้อเท็จจริงจากคู่ความฝ่ายตรงข้าม

วิธีการนี้จะใช้สำหรับสอบถามข้อเท็จจริงจากพยานหรือคู่ความ เพื่อให้พยานตอบคำถามที่กำหนดไว้ มีจุดเด่นคือเป็นวิธีที่มีค่าใช้จ่ายถูกและทำได้ด้วยการส่งคำถามไปให้แก่ผู้ตอบทาง ผู้ตอบคำถามต้องสาบานตนก่อนตอบคำถามที่ได้รับ คำตอบจะถือเป็นข้อเท็จจริงที่น่าเข้าสู่สำนวนเป็นพยานหลักฐานในชั้นศาลได้ ทนายความจะเป็นผู้เลือกใช้วิธีการสอบถามข้อเท็จจริง จากพยานหรือจะใช้การสืบพยานนอกศาล โดยคำนึงข้อเท็จจริงที่จะได้จากพยาน ค่าใช้จ่ายในการใช้วิธีการ ความสะดวกในการค้นหาข้อมูลว่าจะเลือกใช้วิธีการใดให้เหมาะสมกับข้อเท็จจริงที่ตนประสงค์จะได้รับจากพยาน

การสอบถามข้อเท็จจริงจากคู่ความหรือพยาน จะเป็นวิธีการที่มีลักษณะเหมือนกับการสืบพยานนอกศาลแต่ไม่มีการถามคำถาม การจะเลือกใช้วิธีการใดนั้นต้องแล้วแต่ตัวความหรือทนายความเป็นผู้เลือกให้เหมาะสม การสอบถามข้อเท็จจริงก็เหมือนกับการสืบพยานนอกศาล หากต้องการจะให้เกิดผลที่ดี ควรจะใช้หลังจากคดีได้ทำการชี้สองสถานกำหนดประเด็นข้อพิพาท การกำหนดจำนวนบุคคลที่จะนำเข้าสู่สืบ และจะนำเข้าสู่สืบในประเด็นใด มีพยานเอกสารใดบ้างที่จะใช้ในการสืบพยาน จากนั้นจึงให้มีการสอบถามข้อเท็จจริงจากพยานบุคคลที่จะนำสืบ การสอบถามข้อเท็จจริงจะเป็นอีกทางเลือกหนึ่ง ในการค้นหาข้อเท็จจริงในคดีตามความเหมาะสมควบคู่ไปกับการสืบพยานนอกศาล

4.4.4.1.3 การขอให้รับรองข้อเท็จจริง

มีลักษณะเหมือนกับการสอบถามข้อเท็จจริงจากคู่ความหรือพยาน แต่เป็นการขอให้พยานรับรองเอกสารที่มีข้อความถูกต้องแน่นอนแล้ว เช่น หนังสือรับรองนิติบุคคล รับรองหนังสือมอบอำนาจว่ามีกรมมอบอำนาจจริงหรือไม่ หรือใช้สำหรับการรับรองข้อเท็จจริงที่มีลักษณะที่แน่นอนแล้ว เช่น รับรองว่าพยานเป็นผู้ลงลายมือชื่อในเอกสารจริง เป็นผู้ทำเอกสารจริง หรือใช้สำหรับกรณีอื่น ๆ การขอให้รับรองต่าง ๆ เหล่านี้จะทำให้เอกสารที่ยังมิได้นำสืบพิสูจน์ต่อศาลมีความน่าเชื่อถือและรับฟังเป็นยุติได้เบื้องต้นทำให้คู่ความทราบได้ในเบื้องต้นว่า คดีความของตนมีพยานหลักฐานสนับสนุนมากพอที่จะสู้คดีต่อไปหรือไม่ ทั้งเป็นการผูกพันผู้รับรอง เมื่อได้รับรองเอกสารแล้วจะเบิกความต่อศาลเป็นอย่างอื่นไม่ได้ การขอให้รับรองข้อเท็จจริงด้วยวิธีการนี้ จะลดการใช้เวลาในการสืบพยานในศาลได้เป็นอย่างมาก เพราะพยานได้รับรองเอกสารแล้ว ไม่จำเป็นต้องถามพยานด้วยคำถามที่ว่า “ ไข่เอกสารนี้หรือไม่ ” “ ข้อความตรงนี้พยานเป็นผู้ทำใช่หรือไม่ ” “ พยานลงลายมือชื่อในช่องพยานใช่ไหม ” จึงทำให้การสืบพยานสั้นและกะทัดรัดขึ้น ไม่ต้องสืบพยานด้วยระยะเวลาที่ยาวนาน และมีเวลาที่ใช้ในการทำคดีอื่น ๆ มากขึ้น

การขอให้รับรองเอกสารหรือข้อเท็จจริงเป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะให้ข้อเท็จจริงหรือเอกสารเป็นที่ยุติได้ โดยไม่ต้องรอการสืบพยานต่อศาล เพราะถือเป็นคำรับรองของ

พยานเอง ใช้เป็นพยานหลักฐานในคดีได้ เมื่อใช้ประกอบกับการค้นหาข้อเท็จจริงวิธีการอื่น ๆ จะทำให้คู่ความทราบถึงพยานหลักฐานของตนเองและฝ่ายอื่น อันส่งผลให้เกิดการยุติข้อพิพาทในระหว่างคู่กรณีได้ อันเป็นผลให้คดีไม่ต้องขึ้นสู่การพิจารณาตัดสินของศาล หรือหากคดีความไม่ยุติและศาลต้องนั่งพิจารณาข้อเท็จจริงบางประการก็ไม่ต้องสืบพยานเพราะยุติในชั้นก่อนการพิจารณาตัดสินแล้ว

4.4.4.1.4 การเปิดเผยพยานหลักฐาน

กระบวนการเปิดเผยหลักฐาน เป็นกระบวนการภายหลังจากการค้นหาพยานหลักฐาน ในคดีเสร็จแล้ว พยานหลักฐานที่ได้มาด้วยวิธีการต่าง ๆ จะถูกบังคับให้มีการเปิดเผยให้อีกฝ่ายรู้ เพื่อลดการปกปิดพยานหลักฐาน เพื่อให้คู่ความได้มีโอกาสประเมินคดีของตน ว่ามีโอกาสแพ้หรือชนะมากน้อยเพียงใด หากต่อสู้คดีต่อไป ทั้งนี้เมื่อได้คำนึงถึงค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีของตน ค่าฤชาธรรมเนียมที่จะต้องใช้จ่ายแทนอีกฝ่ายเมื่อตนแพ้คดี รวมทั้งค่าปรับหรือค่าชดเชยจากการต่อสู้คดีโดยไม่มีเหตุอันสมควร เมื่อสามารถประเมินจุดอ่อนจุดแข็งของฝ่ายตนและฝ่ายตรงข้าม จะก่อให้เกิดความประสงค์ที่จะประนีประนอมยอมความด้วยวิธีการต่าง ๆ แทนการที่จะต่อสู้คดี รวมทั้งศาลอาจใช้วิธีการวินิจฉัยชี้ขาดเบื้องต้น มาตัดสินคดีโดยไม่ต้องอาศัยการสืบพยาน เพื่อยุติคดีที่ต่อสู้คดีอย่างไม่มีความสมควรได้ กระบวนการนี้จะเป็นกระบวนการเสริมให้มีการยุติข้อพิพาท รวมทั้งสนับสนุนการสืบพยานในศาลอย่างสำคัญยิ่ง เพราะข้อเท็จจริงในคดีมีอยู่พร้อมในสำนวนเมื่อมีการสืบพยานในศาล ดังนั้นจึงควรนำวิธีการเปิดเผยข้อเท็จจริงมาใช้

4.4.4.2 การประชุมก่อนการพิจารณาคดี

เป็นกระบวนการที่มีลักษณะเหมือนกับการชี้สองสถานกำหนดประเด็นข้อพิพาทของไทย แต่อย่างไรก็ตามการประชุมก่อนการพิจารณาคดีมีรายละเอียดที่ต้องกระทำมากกว่า การกำหนดประเด็นข้อพิพาท การประชุมก่อนการพิจารณาคดีจะกระทำก่อนการค้นหาข้อเท็จจริง (Discovery) ก็ได้ ศาลอาจประชุมร่วมกับคู่ความทุกฝ่ายเพื่อกำหนดประเด็นข้อพิพาทจากคำคู่ความ ตลอดจนการตรวจคำฟ้องคำคู่ความว่ามีข้อบกพร่องหรือไม่ และอนุญาตให้แก้ไขไปในคราวเดียวกัน เมื่อกำหนดประเด็นข้อพิพาทในคดีแล้วศาลอาจสอบถามจำนวนพยานที่จะนำเข้าสู่ว่ามีพยานบุคคลที่ปาก พยานเอกสารที่ฉบับ ต้องหมายเรียกพยานหรือไม่ พยานบุคคลที่อ้างต่อศาล คนใดจะเบิกความในประเด็นใด และในประเด็นที่พยานบุคคลจะเบิกความมีพยานเอกสารสนับสนุนหรือไม่อย่างไร อาจกำหนดให้มีการสืบพยานบุคคลในนอกศาลและจะกระทำในวันและเวลาอะไร พยานปากใดจะใช้การสอบถามข้อเท็จจริงหรือจะขอให้รับรองเอกสาร กำหนดตารางให้คู่ความมีหน้าที่ปฏิบัติตามคำสั่งศาลอย่างเคร่งครัด เพื่อให้กระบวนการก่อนการพิจารณาสามารถดำเนินไปได้

ภายหลังจากประชุมก่อนการพิจารณาคดีในครั้งแรกแล้ว ศาลอาจนัดประชุมอีกในภายหลังเพื่อตรวจสอบว่า คู่ความปฏิบัติตามตารางที่ศาลกำหนดไว้หรือไม่ และกระบวนการสืบค้นหาข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่กระทำมีปัญหาหรือไม่ หากมีปัญหาเช่นพยานไม่ตอบคำถาม หรือคำถามของทนายคลุมเครือหรือไม่ ศาลจะได้วินิจฉัยปัญหาไปทันที และคู่ความมีหน้าที่ปฏิบัติตามที่ศาลวินิจฉัย การประชุมก่อนการพิจารณาจึงเป็นกระบวนการคอยสนับสนุนให้วิธีการค้นหาข้อเท็จจริงทุกวิธีการได้ผล เนื่องจากการค้นหาข้อเท็จจริงไม่ได้กระทำโดยศาล การประชุมก่อนการพิจารณา จึงเป็นเสมือนการให้ศาลเข้ามาเป็นผู้กำกับให้กระบวนการก่อนการพิจารณาสามารถกระทำได้ ทั้งปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดในระหว่างการค้นหาข้อเท็จจริงจะไม่ถูกทิ้งไว้ นานจนเกิดความล่าช้า เมื่อปัญหาหรือข้อขัดข้องได้ถูกแก้ไขแล้ว กระบวนการต่าง ๆ ย่อมดำเนินไปตามที่ศาลกำหนด

เมื่อการค้นหาข้อเท็จจริงต่าง ๆ ได้กระทำจนเสร็จสิ้นแล้ว ศาลอาจกำหนดให้มีการประชุมขึ้นอีกครั้งเพื่อสรุปสำนวนความ และเตรียมแนวทางการสืบพยานในศาลต่อไป ในการนี้ศาลอาจสอบถามคู่ความว่าต้องการให้มีการยุติข้อพิพาทด้วยวิธีอื่น ๆ หรือไม่ก็ได้ กระบวนการประชุมก่อนพิจารณาคดีจึงเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการก่อนการพิจารณาในการที่จะให้กระบวนการนี้ดำเนินไปได้

4.4.4.3 นำกระบวนการยุติข้อพิพาทด้วยวิธีอื่นมาใช้

ในชั้นกระบวนการก่อนการพิจารณา การที่จะทำให้คดีความในศาลสามารถดำเนินไปได้อย่างรวดเร็ว นอกจากจะต้องทำให้ข้อเท็จจริงในคดีเข้าสู่สำนวนความตั้งแต่มก่อนศาลนั่งพิจารณาแล้ว ด้วยวิธีการค้นหาข้อเท็จจริง การลดปริมาณคดีที่ศาลจะต้องพิจารณาลง ก็เป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้คดีน้อยลงได้เช่นกัน การยุติข้อพิพาทด้วยวิธีอื่น หากนำมาใช้ในศาล ภายหลังจากที่คู่ความได้ค้นหาข้อเท็จจริงในคดีเสร็จสิ้นแล้ว ก่อนถึงวันนัดพิจารณาคดีในศาล คู่ความอาจใช้การยุติข้อพิพาทด้วยวิธีการต่าง ๆ ในการระงับข้อพิพาทของตน ทั้งวิธีการยุติข้อพิพาทด้วยวิธีอื่น ต้องเพียงพอต่อการที่คู่ความเลือกจะใช้เพื่อระงับข้อพิพาท ไม่ว่าจะด้วยการใช้ผู้ประนีประนอมข้อพิพาท การประนีประนอมยอมความระหว่างคู่ความด้วยกันเอง การใช้อนุญาโตตุลาการในการระงับข้อพิพาท วิธีการยุติข้อพิพาทจะมีประสิทธิภาพเพราะมีข้อเท็จจริงที่จะทำการไกล่เกลี่ยสำหรับอนุญาโตตุลาการที่จะวินิจฉัยคดี การยุติข้อพิพาทจึงกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพเหมือนการพิจารณาพิพากษาคดีโดยศาล การยุติข้อพิพาทด้วยวิธีการอื่นจะเป็นกระบวนการสำคัญที่จะทำให้กระบวนการก่อนการพิจารณาคดีปริมาณคดีที่จะขึ้นสู่ศาลได้

4.4.4.4 การบริหารงานคดี

การบริหารงานคดีคือ การมอบอำนาจให้ผู้พิพากษามีบทบาทในคดีมากขึ้น เป็นแนวความคิดที่ เกิดขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้มีการนำมาใช้ในประเทศ

อังกฤษ เป็นแนวคิดที่ว่า การปล่อยให้การดำเนินคดีเป็นหน้าที่คู่ความ ที่จะกระทำการใด ๆ ก็ได้ ภายใต้กรอบที่กฎหมายกำหนด ผู้พิพากษาควรวางเฉยและตัดสินคดีเมื่อสืบพยานเสร็จแล้วเท่านั้น ก่อให้เกิดปัญหาในการดำเนินคดีมากว่า จะเป็นผลดีต่อการพิจารณา และทำให้การฟ้องร้องดำเนินคดีมีค่าใช้จ่ายสูง กระบวนการพิจารณาเป็นไปโดยล่าช้า ทั้งเกิดการใช้กระบวนการทางศาลเป็นข้อต่อรองของคู่ความ โดยไม่ชอบ จึงเกิดแนวคิดให้ผู้พิพากษาเข้ามามีบทบาทเป็นผู้บริหารงานคดี

4.5 การนำกระบวนการก่อนการพิจารณามาใช้ อาจกระทำได้อ่างนี้

การนำกระบวนการก่อนการพิจารณามาใช้ จะต้อง มีแนวปฏิบัติที่รองรับการดำเนินการของคู่ความ การนำมาใช้อาจทำได้โดย

4.5.1 ออกเป็นกฎระเบียบของศาล

ออกระเบียบศาลกำหนดให้มีกระบวนการก่อนการพิจารณาขึ้น เหมือนที่ใช้อยู่ในศาลพิเศษของไทย การออกเป็นระเบียบศาลจะมีประโยชน์ดังนี้

(1) ระเบียบศาลสามารถแก้ไขปรับปรุงระเบียบได้ง่าย กระบวนการก่อนการพิจารณาจึงสามารถปรับให้มีความเหมาะสมกับศาลต่าง ๆ ได้

(2) ระเบียบศาลหากได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายยอมรับบังคับได้เหมือนกฎหมาย เหมือนกับที่บังคับใช้ในต่างประเทศที่มอบอำนาจให้ศาลเป็นผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง

(3) กระบวนการก่อนการพิจารณาที่กำหนดด้วยกฎหมาย หากมีข้อบกพร่องต้องใช้เวลาในการแก้ไขนาน เมื่อแก้ไขแล้วหากมีข้อบกพร่องจะไม่สามารถแก้ไขได้อีก จะทำให้กระบวนการก่อนการพิจารณาคดีเกิดข้อบกพร่องไปอีกนาน แต่การออกเป็นระเบียบศาลจะทำให้สามารถแก้ไขได้ง่ายและสะดวก

4.5.2 แก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

ออกกฎหมายกำหนดให้มีกระบวนการก่อนการพิจารณาขึ้นในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง การออกเป็นกฎหมายจะมีประโยชน์ดังนี้

(1) เมื่อมีกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีที่กำหนดโดยกฎหมาย จะทำให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาคดีแพ่ง ตระหนักถึงปัญหาและความสำคัญของกระบวนการก่อนการพิจารณาว่า จะถูกบังคับใช้เพื่อประโยชน์แก่คดี ไม่สามารถยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงได้ง่าย ทำให้ทุกฝ่ายหาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อให้กระบวนการก่อนการพิจารณาคดีแพ่งประสบความสำเร็จในการบังคับใช้

(2) การกำหนดให้มีกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีโดยกฎหมาย ควรกำหนดหลักสำคัญไว้โดยกฎหมาย ส่วนรายละเอียดของกระบวนการก่อนการพิจารณาควรกำหนดด้วยกฎกระทรวงหรือระเบียบศาล เพราะกฎกระทรวงหรือระเบียบศาลสามารถแก้ไขได้ง่าย หากมีข้อขัดข้องในการปฏิบัติ หรือไม่เหมาะสมกับประเภทคดีจะสามารถแก้ไขได้ง่าย ทำให้กระบวนการก่อนการพิจารณาคดีแพ่งสามารถยืดหยุ่นได้ตามสภาพการณ์ต่าง ๆ

(3) การออกเป็นกฎหมายจะทำให้ทุกฝ่ายทราบว่า กระบวนการก่อนการพิจารณาที่นำมาใช้ ได้ผ่านการกลั่นกรองข้อดีข้อเสียก่อนออกเป็นกฎหมาย จะทำให้ทุกคนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีแพ่ง ตระหนักถึงความสำคัญของกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาในกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งได้

(4) การออกเป็นกฎหมายจะทำให้ทุกฝ่ายเข้าใจว่ากระบวนการก่อนการพิจารณาคดี มีขึ้นเพื่อประโยชน์แก่คดีความไม่ใช่เพื่อประโยชน์ขององค์กรใดเท่านั้น

การนำกระบวนการก่อนการพิจารณามาบังคับใช้ ย่อมเกิดปัญหาอยู่บ้าง เพราะเป็นกระบวนการที่ไม่เคยมีการใช้มาก่อน หากได้มีการชี้แจงแก่องค์กรที่เกี่ยวข้องทราบถึงบทบาทหน้าที่ขององค์กรในแต่ละด้านว่าจะได้รับข้อดีข้อเสียอย่างไร ในการนำกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีมาใช้ น่าเป็นทางให้มีการบังคับใช้ได้ และหากมีการปรับปรุงการกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งโดยมีกระบวนการก่อนการพิจารณาคดี จะทำให้ลดปริมาณคดีในศาล ลดการสืบพยานในศาล ลดค่าใช้จ่ายในคดี จะทำให้การพิจารณาคดีแพ่งเป็นไปโดยสะดวกรวดเร็ว และอำนวยความสะดวกแก่สังคมได้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย